S. FREUD

ΟΝΕΙΡΟ
ΚΑΙ
ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ
Κ. Λ. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ Δ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ 9
ΑΘΗΝΑ

ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

ΣΙΓΚ. ΦΡΟΫΝΤ

ΟΝΕΙΡΟ
ΚΑΙ
ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ
Κ. Λ. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ Δ. ΚΟΡΟΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ

ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΜΟΣ [1]

Κυρίες καὶ Κύριοι, σήμερα θὰ πάρουμε ἕνα στενὸ μονοπάτι, ποὺ θὰ μᾶς φέρει σὲ μιὰ θαυμάσια τοποθεσία.

Δὲν σκοπεύω καθόλου νὰ σᾶς καταπλήξω μιλῶντας σας γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ ὀνείρου μὲ τὸν ἀποκρυφισμό. Τὸ ὄνειρο συχνὰ θεωρήθηκε ἡ πόρτα ἀπὸ τὴν ὁποία μπορεῖ κανεὶς νὰ μπεῖ στὸν κόσμο τοῦ μυστηρίου, πολλοὶ δέ, ἀκόμα καὶ σήμερα, θεωροῦν τὸ ὄνειρο σὰν ἀπόκρυφο φαινόμενο. Καὶ μεῖς οἱ ἴδιοι ποὺ παίρνουμε τὸ

---

[1]) Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Freud πολλὰ ἀπ᾽ τὰ βασικά του ἔργα πρωτοπαρουσιάστηκαν ὑπὸ μορφὴ μαθημάτων ἢ σειρᾶς διαλέξεων. Ἔτσι καὶ ἡ προκείμενη μελέτη γράφτηκε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ χρησιμεύσει γιὰ διάλεξη. Πάντως ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν πραγματοποιήθηκε γιατὶ στὸ μεταξὺ ὁ Freud λόγῳ ἡλικίας ἄφησε τὴν πανεπιστημιακή του διδασκαλία κι᾽ ὕστερα γιατὶ μιὰ χειρουργικὴ ἐπέμβαση τὸν ἐμπόδιζε νὰ μιλάει δημόσια. Μιὰ ὅμως ποὺ γράφτηκε μὲ τὴν προοπτικὴ ἑνὸς ἀκροατηρίου, ἔμεινε ἔτσι μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ διατηρήσει περισσότερο τὴ ζωντάνια της.

Τὸ «Ὄνειρο καὶ Ἀποκρυφισμὸς» ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν πιὸ τελευταίων ἐργασιῶν τοῦ ἱδρυτῆ τῆς Ψυχανάλυσης καὶ κατὰ συνέπεια οἱ ἀπόψεις καὶ τὰ συμπεράσματα

ὄνειρο σὰν ἀντικείμενο τῶν ἐπιστημονικῶν μας ἐρευνῶν, καθόλου δὲν σκοπεύουμε ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ὕπαρξη μιᾶς ἢ πολλῶν σχέσεων, ποὺ ὑφίστανται ἀνάμεσα στὸ ὄνειρο καὶ σ' αὐτὰ τὰ σκοτεινὰ πράγματα.

Μυστήριο, ἀποκρυφισμός, τί σημαίνουν οἱ λέξεις αὐτές; Μὴν περιμένετε φυσικὰ ἀπὸ μέρους μου τὴν προσπάθεια νὰ συναθροίσω ὅλες αὐτὲς τὶς ἀτελῶς προσδιωρισμένες ἀντιλήψεις κάτω ἀπό ἀκριβεῖς ὀνομασίες. Ὅλοι μας ξαίρουμε κατὰ κάποιο συγκεχυμένο καὶ γενικὸ τρόπο, τί πρέπει νὰ ἐννοοῦμε μ' αὐτά. Πρόκει-

---

τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι περισσότερο ὥριμα καὶ πολύτιμα. Ὁ τίτλος μόνο φτάνει γιὰ νὰ μᾶς πείσει γιὰ τὴν ἰδιαίτερη σοβαρότητα τοῦ θέματος, θέματος ποὺ τὰ τελευταία χρόνια ξεπέρασε καὶ αὐτὰ τὰ ὅρια τοῦ σκανδαλιστικοῦ καὶ τοῦ φανταστικοῦ. Καὶ ὅμως ὁ Freud τὸ ἀντιμετωπίζει μὲ τὰ ἐφόδια ἑνὸς καθαροῦ καὶ ἀπροκατάληπτου ἐπιστημονικοῦ κριτηρίου καὶ μὲ τὴν ἀκατάλυτη πίστη στὴν προοδευτικὴ ἀφομοιωτικὴ δύναμη τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Κι' ἔτσι μὲ τὴ μελέτη αὐτὴ δὲν διασαφηνίζεται μονάχα ἀπ' τὴν ψυχαναλυτικὴ πλευρὰ ἕνα βασικὸ σὰν τὸν ἀποκρυφισμὸ ζήτημα, ἀλλὰ μεθοδολογικὰ διαγράφεται καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀληθινοῦ ἐπιστήμονα, σὰν ἀκαταπόνητου καὶ τολμηροῦ ζητητὴ τῆς ἀλήθειας.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ Freud στὰ γερμανικὰ βρίσκεται τὸν XII τόμο τῶν: Gesammelte Schriften μὲ τὸν ὑπότιτλο: Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse: Traum und Okkultismus. Στὰ γαλλικὰ μεταφράστηκε ἀπὸ τὴν Anne Berman στὶς ἐκδόσεις τῆς N.R.F. στὸν τόμο Nouvelles conférences sur la Psychanalyse: Rêve et occultisme. (Σημ. Μεταφ.)

ται γιὰ ἕναν κόσμο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν προσιτὸ στὴ νόησή μας κόσμο τῆς ἐπιστήμης, γιὰ ἕναν κόσμο ποὺ διέπεται ἀπὸ ἄκαμπτους νόμους. Ὁ ἀποκρυφισμὸς μᾶς διαβεβαιώνει γιὰ τὴν πραγματικὴ ὕπαρξη αὐτῶν τῶν «πραγμάτων ποὺ βρίσκονται ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποὺ ἡ φιλοσοφία μας εἶναι ἀνίκανη νὰ τὰ φαντασθεῖ». Λοιπὸν εἴμαστε σταθερὰ ἀποφασισμένοι νὰ μὴν κλειστοῦμε στὶς στενὲς ἀπόψεις τῆς Σχολῆς καὶ δηλώνουμε πὼς εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ κάθε τι τὸ εὐλογοφανές.

Στὸ προκείμενο θὰ ἀκολουθήσουμε τὴν ἴδια μέθοδο ποὺ συνηθίσαμε νὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ κάθε ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Πρῶτα-πρῶτα θὰ δοῦμε, ἂν τὰ ὑπὸ συζήτηση φαινόμενα μποροῦν νὰ ἀποδειχθοῦν κι' ὕστερα καὶ μόνο ὕστερα, ἀφοῦ προηγούμενα θάχει διαπιστωθεῖ κατὰ ἀναντίρρητο τρόπο ἡ ὕπαρξή τους, θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὰ ἐξηγήσουμε. Δὲν κρύβομε καθόλου πὼς ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τούτου δυσχεραίνεται ἀπὸ νοητικούς, ψυχολογικοὺς καὶ ἱστορικοὺς παράγοντες. Ἡ προκείμενη περίπτωση διαφέρει ἀπ' τὶς περιπτώσεις τῶν ἄλλων ἐρευνῶν.

Ἂς ἐξετάσουμε πρῶτα τὴ νοητικὴ δυσκολία. Θὰ μοῦ ἐπιτραπεῖ, γιὰ νὰ σᾶς δώσω νὰ καταλάβετε, νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ κάπως χοντροκομμένη, ὡστόσο ὅμως παραστατικὴ σύγκριση. Ἂς ὑποθέσουμε πὼς ζητᾶμε νὰ μάθουμε τὴ σύνθεση τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, ζήτημα ποὺ

μέχρι τὰ τώρα δὲν ἔχει λυθεῖ ὁριστικά. Ὑποθέτουμε πὼς ἀποτελοῦνται ἀπὸ διάπυρα βαρειὰ μέταλλα. Ἂς φαντασθοῦμε πὼς τώρα κάποιος ἔρχεται καὶ μᾶς βεβαιώνει πὼς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς ἔχει σχηματισθεῖ ἀπὸ νερὸ κεκορεσμένο ἀπὸ διοξείδιο τοῦ ἄνθρακος, ἀπὸ ἕνα εἶδος ἀεριούχου νεροῦ. Θὰ ποῦμε βέβαια πὼς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀπίθανο κι' ὅτι ἔρχεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς προβλέψεις μας, κι' ὅτι δὲν παίρνει ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιστημονικὴ βάση ποὺ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ φτάσουμε στὴν ὑπόθεση τῶν μετάλλων. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἡ καινούργια διαβεβαίωση καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ἀνόητη καὶ χωρὶς ἀντίρρηση θὰ ἀκολουθήσουμε ὁποιονδήποτε ποὺ θὰ μᾶς παράσχει τὸ μέσο νὰ ἐπαληθεύσουμε τὴν ὑπόθεση τοῦ ἀνθρακούχου ὕδατος.

Τώρα ἂς ὑποθέσουμε πὼς κάποιος ἄλλος μᾶς δηλώνει σοβαρὰ πὼς ὁ γηϊνος πυρῆνας ἀποτελεῖται ἀπὸ μαρμελάδα! Ἡ συμπεριφορά μας θὰ εἶναι τότε ἐντελῶς διαφορετική. Θὰ σκεφτοῦμε πὼς ἡ μαρμελάδα δὲν εἶναι φυσικὸ προϊόν, ἀλλὰ προϊὸν τῆς ἀνθρώπινης κουζίνας. Ἐξ ἄλλου ἡ ὕπαρξη τῆς μαρμελάδας προϋποθέτει ὀπωροφόρα δέντρα καὶ καρποὺς καὶ δὲ μποροῦμε νὰ καταλάβουμε πὼς γίνεται νὰ ὑπάρχουν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς βλάστηση καὶ προϊόντα τῆς μαγειρικῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὲς οἱ εὔλογες ἀντιρρήσεις θὰ μᾶς ὠθήσουν στὸ νὰ πάψουμε ἐνδιαφερόμενοι μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ θὰ παρατήσουμε τὴν ἰδέα ν' ἀναζη-

τήσουμε, ἂν ὁ γήϊνος πυρήνας, ἀληθινά, συνίσταται ἀπὸ μαρμελάδα. Ἐντελῶς ἀντίθετα, θὰ παρακινηθοῦμε νὰ μάθουμε ποιός ἄνθρωπος ἦταν ἱκανὸς νἄχει μιὰ παρόμοια ἰδέα, κι' ἴσως φτάσουμε νὰ ρωτήσουμε αὐτὸν τὸ δυστυχῆ ἱδρυτὴ τῆς θεωρίας τῆς μαρμελάδας γιὰ τὴν καταγωγὴ τῆς ἐπιστήμης του· τότε αὐτὸς πολὺ στενοχωρημένος θὰ μᾶς κατηγορήσει πὼς ἀπορρίψαμε τὶς διαβεβαιώσεις του, ἐπειδὴ εἴμαστε ἐπηρεασμένοι ἀπὸ ἐπιστημονικὲς προλήψεις καὶ ἐπειδὴ δὲν τὶς ἐκτιμήσαμε ἀντικειμενικά. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ματαιοπονία. Ἀντιλαμβανόμαστε πὼς οἱ προλήψεις δὲν εἶναι πάντοτε ἀξιοκατάκριτες· πολλὲς φορὲς δικαιώνονται καὶ ἀποδεικνύονται πρόσφορες γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, γλυτώνοντάς μας ἀπὸ ἄσκοπη δουλειά. Αὐτὲς ἀκριβῶς οἱ προλήψεις εἶναι κατ' ἀναλογίαν συμπεράσματα βασίμων ἤδη κρίσεων.

Πολλὰ ἀπ' τὰ δεδομένα τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ἐπιδροῦν πάνω μας κατὰ τὸν τρόπο τῆς ὑποθέσης τῆς μαρμελάδας καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πιστεύουμε, πὼς εἴμαστε ἐξουσιοδοτημένοι, νὰ τὰ ἀπορρίψουμε χωρὶς προηγούμενα νὰ τὰ ἐξετάσουμε. Κι' ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶναι πιὸ περίπλοκο ἀπ' ὅ,τι φαίνεται. Ἡ σύγκριση ποὺ χρησιμοποίησα δὲν εἶναι πειστική, πρᾶγμα ποὺ ἄλλωστε γενικὰ εἶναι κοινὸ ἀποτέλεσμα ὅλων τῶν συγκρίσεων. Μποροῦμε νὰ διερωτηθοῦμε ἂν ἡ σύγκριση αὐτὴ εἶναι ἐπιδεκτικὴ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς στὴν ἐξεταζόμενη περίπτωση, καὶ

μαντεύουμε, πὼς ἀκριβῶς τὴ διαλέξαμε, γιὰ νὰ μᾶς εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν ἀπορρίψουμε μὲ περιφρόνηση. Οἱ «ἐκ προκαταλήψεως» ἰδέες καμμιὰ φορὰ βάσιμες καὶ δικαιολογημένες, μποροῦν ἐξ ἴσου νἆναι ἐσφαλμένες καὶ βλαβερές, καὶ a priori ἀγνοοῦμε ἂν αὐτὲς ἀνήκουν στὴ μιὰ ἢ στὴν ἄλλη κατηγορία. Ἡ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν εἶναι γεμάτη ἀπὸ παραδείγματα, ἱκανὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ προσέξουμε τὰ ἐνδεχόμενα μιᾶς ἐσπευσμένης καταδίκης. Ἔτσι γιὰ πολὺν καιρὸ θεώρησαν σὰν παράλογη τὴν ἰδέα τῆς προελεύσης τῶν λίθων, ποὺ σήμερα τοὺς ὀνομάζουμε μετεωρῖτες, καὶ ποὺ πέφτουν ἀπ' τὸ ἀτμοσφαιρικὸ διάστημα πάνω στὴ γῆ· ἐπίσης μὲ δυσκολία παραδέχτηκαν πὼς οἱ βράχοι τῶν βουνῶν ποὺ περικλείνουν λείψανα κοχυλιῶν, ἦσαν κάποτε ὁ βυθὸς τῶν ὠκεανῶν. Μήπως δὲ συνέβη καὶ τὸ ἴδιο μὲ τὴν ψυχανάλυση, ὅταν μᾶς ἔμαθε νὰ γνωρίζουμε τὸ ἀσυνείδητο; Συνεπῶς ἐμεῖς οἱ ψυχαναλυτὲς ἔχουμε ἰδιαίτερους λόγους γιὰ νἆμαστε συνετοί, στὴ χρήση τῆς ἀντίρρησης τῆς νοητικῆς κατηγορίας, προκειμένου γιὰ τὴν ἀπόρριψη καινούργιων δεδομένων. Ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε πὼς ἡ ἀντίρρηση αὐτὴ δὲν εἶναι ἀρκετή, γιὰ τὴν ὑπερπήδηση τῆς ἀντιπάθειας, τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀβεβαιότητας.

Ἂς ἔλθουμε τώρα στὸν δεύτερο παράγοντα, σὲ κεῖνον ποὺ τὸν χαρακτήρισα γιὰ ψυχολογικό. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴ γενικὴ ἀνθρώπινη ροπὴ πρὸς τὴ δεισιδαιμονία, πρὸς τὴν πίστη γιὰ

τὰ θαύματα. Πάντοτε, ὅταν ἡ ζωὴ μᾶς λυγίζει κάτω ἀπ' τὴν αὐστηρή της πειθαρχία, νοιώθουμε μέσα μας μιὰ ἀντίσταση ἐναντίον τῆς ἀκαμψίας, τῆς μονοτονίας τῆς σκέψης, ἐναντίον τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν τῆς πραγματικότητας. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ μᾶς στερεῖ ἀπό πολυάριθμες δυνατότητες ἡδονῆς, ἡ λογικὴ γίνεται ἐχθρὸς ποὺ ἀπὸ τὸ ζυγό του μὲ χαρὰ λυτρωνόμαστε, τοὐλάχιστον προσωρινά, ἀφηνόμενοι στὴ γοητεία τοῦ παραλογισμοῦ. Ὁ μαθητὴς εὐχαριστιέται νὰ παίζει μὲ τὶς λέξεις, ὁ σοφὸς ὕστερα ἀπὸ κάποιο ἐπιστημονικὸ συνέδριο, κοροϊδεύει τὴν ἴδια του τὴν ἐπιστημονικὴ δράση, κι' ὁ σοβαρὸς ἄνθρωπος ἀρέσκεται στὰ λογοπαίγνια. Μιὰ ἐχθρότητα πιὸ σοβαρὴ ἀκόμα ἐναντίον «τῆς λογικῆς, τῆς ἐπιστήμης, αὐτῆς τῆς ἀνώτερης δύναμης τοῦ ἀνθρώπου» δὲν περιμένει παρὰ τὴ στιγμὴ γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ. Χάρις σ' αὐτὴ ὁ τσαρλατάνος κι' ὁ κομπογιαννίτης ἀξίζουν πιό πολὺ ἀπ' τὸ «διπλωματοῦχο» γιατρό, κι' αὐτὴ εἶναι ποὺ προπορεύεται τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ ἀποκρυφισμοῦ, ἐφ' ὅσον τὰ γεγονότα ποὺ παραδέχεται φαίνονται σὰν παράβαση τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων· αὐτὴ εἶναι κείνη ποὺ ἀποκοιμίζει τὴν κριτική, ποὺ στρεβλώνει τὶς ἀντιλήψεις, ποὺ ἐκβιάζει τὶς μαρτυρίες καὶ τὶς ἀνεξέλεγκτες ἐπιδοκιμασίες. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἐξαίρει αὐτὴ τὴ ῥοπὴ τῶν ὅμοιων του στὴ δεισιδαιμονία, ἀρνεῖται κάθε ἀξία στὰ δεδόμενα ποὺ μᾶς παρέχει ἡ φιλολογία τοῦ ἀποκρυφισμοῦ.

Χαρακτήρισα τὴν τρίτη ἀντίρρηση, ἱστορική. Μ' αὐτό, ἐφιστῶ τὴν προσοχὴ πὼς τίποτα τὸ καινούργιο δὲν συμβαίνει στὸν κόσμο τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Σ' αὐτὸν ξαναβρίσκουμε, ὅλα τὰ σημεῖα, θαύματα, ἐμφανίσεις, προφητεῖες, ποὺ εἶχαν ἀναγγελθεῖ καὶ στὶς παλαιότερες ἐποχὲς καὶ στὰ ἀρχαῖα βιβλία. Πιστεύαμε πὼς ἀπὸ καιρὸ εἴχαμε ἀπαλλαχτεῖ ἀπ' αὐτὰ τὰ δημιουργήματα τῆς ἀχαλιναγώγητης φαντασίας ἢ τοῦ σκανδαλιστικοῦ ψεύδους, ἀπ' αὐτὰ τὰ προϊόντα μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ἡ ἀνθρώπινη ἄγνοια ἦταν ἀκόμα πολὺ μεγάλη κι' ὅπου τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα μόλις ἄρχιζε τὰ πρῶτα ψελλίσματα. Ἂν πάρουμε σὰν ἀληθινὰ τὰ γεγονότα ποὺ ὁ ἀποκρυφισμὸς λέει πὼς φανερώνονται καὶ σήμερα ἀκόμα, τίποτα πιὰ δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ μὴ θεωροῦμε γιὰ ἀξιόπιστες τὶς ἀρχαῖες ἀφηγήσεις. Ἂς θυμηθοῦμε τώρα ὅτι οἱ παραδόσεις, τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν λαῶν βρίθουν ἀπὸ διηγήσεις θαυμάτων καὶ οἱ θρησκεῖες διεκδικοῦν τὴν πίστη τῶν ἀνθρώπων βασιζόμενες ἀκριβῶς πάνω σ' αὐτὰ τὰ θαυμάσια καὶ ἔκτακτα συμβάντα. Σ' αὐτὰ βρίσκουν τὶς ἀποδείξεις τῆς ἐνέργειας ὑπέργειων δυνάμεων. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ταυτότητα στὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκαλεῖ ὁ ἀποκρυφισμὸς καὶ στὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἀποδίνουμε στὰ θρησκευτικὰ πράγματα ; Πράγματι, ἔχουμε τὴν ὑπόνοια πὼς ἕνας ἀπ' τοὺς μυστικοὺς σκοποὺς τοῦ ἀποκρυφισμοῦ εἶναι νὰ φανεῖ ἐπίκουρος στὴ θρησκεία ποὺ κινδυνεύει ἀπ' τὴν πρόοδο τῆς

ἐπιστημονικῆς σκέψης. Ἀποκαλύπτοντας τὸν σκοπὸ αὐτό, αἰσθανόμαστε πὼς μεγαλώνει ἡ δυσπιστία μας καὶ ἡ περιφρόνησή μας γιὰ τὴ μελέτη αὐτῶν τῶν ὑποτιθέμενων ἀποκρύφων φαινομένων.

Κι' ὅμως, στὸ τέλος, θὰ πρέπει νὰ ὑπερνικήσουμε τὴν ἀντιπάθειά μας. Πρόκειται νὰ μάθουμε ἂν αὐτὰ ποὺ διηγοῦνται οἱ ὀπαδοὶ τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν εἶναι ἀληθινὰ ἢ ψεύτικα. Ἡ παρατήρηση ἀσφαλῶς θὰ μᾶς τὸ δείξει. Κατὰ βάση θἄπρεπε νὰ αἰσθανόμαστε μεγάλη εὐγνωμοσύνη γιὰ τοὺς θερμοὺς θιασῶτες τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Οἱ διηγήσεις τῶν παλαιῶν θαυμάτων ξεφεύγουν ἀπὸ κάθε ἐπαλήθευση κι' ἂν καὶ νομίζουμε πὼς εἶναι ἀνεξέλεγκτες, ὡς τόσο εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ὁμολογήσουμε πὼς καμμιὰ αὐστηρὴ ἀνασκευή τους δὲν εἶναι δυνατή. Τὰ σημερινὰ ὅμως γεγονότα τῶν ὁποίων μποροῦμε νὰ γίνουμε μάρτυρες, πρέπει νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἀκριβῆ γνώμη. Ἂν κατορθώσουμε νὰ πειστοῦμε πὼς παρόμοια θαύματα δὲν γίνονται στὶς μέρες μας, τότε πιὰ δὲν θἄχουμε κανένα φόβο μήπως μᾶς παρατηρήσουν λέγοντάς μας, πὼς παρ' ὅλα αὐτά, τὰ θαύματα ἄλλοτε πραγματοποιήθηκαν. Μᾶλλον θ' ἀνατρέξουμε σ' ἄλλες ἐξηγήσεις. Ἀφήνοντας τώρα τὶς «ἐσχηματισμένες» ἰδέες μας, εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ συμβάλλουμε καὶ μεῖς στὶς ἐργασίες τῆς ἔρευνας τῶν ἀποκρύφων φαινομένων.

Δυστυχῶς στὶς τίμιες προθέσεις μας ἐναντιώνονται οἱ δυσμενέστερες περιστάσεις. Τὰ πειράματα ἀπ' τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ γνώμη μας ἐκτελοῦνται ὑπὸ συνθῆκες ποὺ καθιστοῦν τὶς αἰσθητηριακὲς ἀντιλήψεις μας ἀβέβαιες καὶ ἐξασθενίζουν τὴν προσοχή μας· ἐκτελοῦνται δηλαδὴ μέσ' στὸ σκοτάδι ἢ μᾶλλον κάτω ἀπὸ ἕνα ὠχρὸ κόκκινο φῶς κι' ὕστερα ἀπὸ μιὰ μακρυὰ περίοδο μάταιης ἀναμονῆς. Μᾶς προκαταλαμβάνουν, λέγοντάς μας, πὼς ὁ σκεπτικισμός μας, τὸ κριτικό μας αἰσθητήριο, μονάχα αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν παραγωγὴ τοῦ ἀναμενομένου φαινομένου. Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ γελοιογραφία τῶν συνηθισμένων συνθηκῶν τῶν ἐπιστημονικῶν μας ἐρευνῶν.

Οἱ παρατηρήσεις γίνονται πάνω στὰ λεγόμενα μέντιουμ. Τὰ μέντιουμ εἶναι πρόσωπα, στὰ ὁποῖα ἀποδίνουν ὡρισμένες «αἰσθητηριακὲς» ἱκανότητες, χωρὶς νἄχουν καμμιὰν ἄλλη ξεχωριστὴ ἰδιότητα τοῦ χαρακτῆρα ἢ τοῦ πνεύματος. Δὲν παρακινοῦνται, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι θαυματοποιοί, ἀπὸ κάποια μεγάλη ἰδέα ἢ ἀπὸ κάποιο σοβαρὸ σκοπό. Ἐντελῶς ἀντίθετα καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμα ποὺ πιστεύουν στὴ μυστηριώδη δύναμή τους, εἶναι ἀναξιόπιστα ὑποκείμενα. Τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ μέντιουμ ἀποδείχτηκαν στὸ τέλος κοινοὶ ἀπατεῶνες καὶ ἔχουμε κάθε δικαίωμα νὰ πιστεύουμε τὸ ἴδιο μὲ τὸ καθένα ἀπ' αὐτά. Τὰ πειράματά τους μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ

κατεργαριὲς ἀγυιοπαίδων ἢ καλύτερα γιὰ ταχυδακτυλουργίες. Ποτὲ κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν συνεδριῶν δὲν εἴδαμε νὰ παράγεται κάποιο χρησιμοποιήσιμο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γεγονός, οὔτε κι' ἀκόμα εἴδαμε νὰ προσφέρνεται κάποια καινούργια πηγὴ ἐνεργείας. Γιατὶ βέβαια κανένας δὲν περιμένει πὼς θὰ ἐνταθεῖ ἡ περιστερεοφιλία, ἀπ' τὸ γεγονὸς πὼς ὁ ταχυδακτυλουργὸς βγάζει πιτσουνάκια ἀπ' τὸ ἡμίψηλό του.

Νοερὰ μπορῶ εὔκολα νὰ βρεθῶ στὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ θέλοντας νὰ προσαρμοσθεῖ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀντικειμενικότητας, ἀποφασίζει νὰ παραστεῖ στὶς ἀποκρυφολογικὲς συνεδρίες· σὲ μιὰ στιγμὴ κουρασμένος, ἀηδιασμένος ἀπ' τὶς παράξενες ἰδέες, ποὺ θέλουν καὶ καλὰ νὰ τὸν κάνουν νὰ υἱοθετήσει, ξαναγυρίζει, χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ κατατοπιστεῖ, στὶς παληές του προκαταλήψεις. Θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσουμε σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, πὼς μιὰ παρόμοια συμπεριφορὰ δὲν δικαιολογεῖται κι' ὅτι ὅποιος ἔχει τὴν πρόθεση νὰ μελετήσει ὡρισμένα φαινόμενα, δὲ θὰ πρέπει ν' ἀποφαίνεται ἐκ τῶν προτέρων γιὰ τὴ φύση τους ἢ γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐμφάνισής τους. 'Αντίθετα τὸ σωστὸ εἶναι νὰ ἐπιμένει, νὰ παίρνει ὑπ' ὄψιν τὰ μέτρα τοῦ ἐλέγχου, τὶς προφυλάξεις μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων πρόσφατα προσπάθησε ν' ἀποφύγει τὴ δολιότητα τῶν μέντιουμ. Δυστυχῶς αὐτὴ ἡ σύγχρονη τεχνικὴ τοῦ ἐλέγχου, ἔκαμε

δυσκολώτερες τὶς παρατηρήσεις τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν· ὁ ἀποκρυφισμὸς ἔχει καταντήσει πολὺ δύσκολο ἐγχείρημα· ὁ ἀποκρυφισμὸς εἶναι ἐνέργεια ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἐξασκηθεῖ σύγχρονα μ' ἄλλες διαφορετικὲς ἐνέργειες. Καὶ μέχρι τὴ στιγμὴ πού, οἱ ἐρευνητὲς ποὺ ἀπασχολοῦνται μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, θὰ καταλήξουν σ' ἕνα ἀποτέλεσμα, μέχρι τὰ τότε θὰ ἀμφιβάλλουμε καὶ θὰ ὑποθέτουμε.

Σύμφωνα μὲ τὴν πιθανώτερη ἀπ' αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις. ὁ ἀποκρυφισμὸς περικλείνει κάποιον πραγματικὸ πυρῆνα γεγονότων ποὺ ἀκόμα δὲν τἄχουμε ἀναγνωρίσει, γεγονότα ποὺ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ φαντασία τἄχουν περιτριγυρίσει μὲ πέπλους ποὺ δυσκολευόμαστε νὰ σκίσουμε. Μονάχα, πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ πλησιάσουμε σ' αὐτὸν τὸν πυρῆνα; 'Απὸ ποιὰ μεριὰ θ' ἀγγίξουμε τὸ πρόβλημα; Νομίζω πὼς στὸ προκείμενο θὰ μᾶς βοηθήσει πολὺ τὸ ὄνειρο, γιατὶ χάρις στὸ ὄνειρο θὰ μπορέσουμε ἀπ' αὐτὸν τὸν κυκεῶνα νὰ βγάλουμε τὸ θέμα τῆς τηλεπάθειας.

Ξαίρετε πὼς τηλεπάθεια καλοῦμε τὸ φαινόμενο ἐκεῖνο, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο κάτι ποὺ συμβαίνει σὲ μιὰ καθωρισμένη στιγμὴ μπορεῖ νὰ γνωσθεῖ τὴν ἴδια ἀκριβῶς στιγμὴ ἀπὸ ἕνα πρόσωπο ποὺ βρίσκεται μακρυὰ σὲ ἄλλο μέρος, χωρὶς τὴ μεσολάβηση τῶν συνηθισμένων μέσων ἐπικοινωνίας. 'Εξυπακουόμενη προϋπόθεση: τὸ συμβὰν θὰ πρέπει ν' ἀφορᾶ τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο τὸ ἄλλο, ὁ δέκτης τῆς εἴδησης, δοκιμά-

ζει ζωηρὸ συγκινητικὸ ἐνδιαφέρον. Παράδειγμα τὸ Α πρόσωπο πέφτει θῦμα δυστυχήματος ἢ καλύτερα πεθαίνει· τὸ πρόσωπο Β πολὺ συνδεδεμένο μὲ τὸ Α, μητέρα, ἀδελφή, ἐρωμένη, μαθαίνει τὴ δυσάρεστη εἴδηση, σχεδὸν τὴν ἴδια στιγμὴ ἀπὸ κάποια ὀπτικὴ ἢ ἀκουστικὴ ἀντίληψη. Θὰ μποροῦσε κανένας στὸ προκείμενο νὰ μιλήσει γιὰ ψυχικὴ ἀντιστοιχία πρὸς τὸν ἀσύρματο τηλέγραφο. Πάντως δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ πόσο ἀπίθανα φαίνονται παρόμοια φαινόμενα· καὶ εἶναι μὲν σωστὸ νὰ ἀπορρίψουμε τὸ πλεῖστο αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν, γιὰ μερικὲς ὅμως ἀπ' αὐτὲς δὲν εἶναι καὶ τόσο εὔκολη ἡ ἀπόρριψη.

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα στὴ συνέχεια τῆς προκείμενης ἐπιστημονικῆς ἀνακοίνωσης ποὺ σᾶς κάνω, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ μὴ χρησιμοποιῶ τὴ λέξη «λεγόμενα», ἀλλὰ νὰ σᾶς μιλῶ σὰν νὰ πιστεύω στὴν πραγματικότητα τῶν τηλεπαθητικῶν φαινομένων. Πάντως ἂς εἶστε βέβαιοι πὼς ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ συμβαίνει τίποτα καὶ δὲν εἶμαι καθόλου πεπεισμένος σχετικῶς πρὸς τὴν ἄποψη αὐτή.

Τὰ πράγματα ποὺ θὰ σᾶς μάθω εἶναι ἐλάχιστα, σχεδὸν τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα μικροῦ ἐνδιαφέροντος γεγονός. Καὶ γιὰ νὰ μὴ περιμένετε πολλά, σᾶς λέγω ἀμέσως πὼς τὸ ὄνειρο ἐλάχιστες σχέσεις ἔχει πρὸς τὴν τηλεπάθεια. Ἡ τηλεπάθεια δὲν μᾶς διαφωτίζει καθόλου γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ὀνείρου καὶ ἀντίστροφα τὸ ὄνειρο δὲν

μᾶς δίνει κανένα ἄμεσο τεκμήριο γιὰ τὴν πραγματικότητα τῆς τηλεπάθειας. Τὸ φαινόμενο ἄλλωστε, τῆς τηλεπάθειας δὲ συνδέεται καθόλου μὲ τὸ ὄνειρο καὶ μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐκδηλωθεῖ καὶ στὴν κατάσταση τῆς ἐγρήγορσης. Τὸ μόνο ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει κάποια προσέγγιση ἀνάμεσα στὸ ὄνειρο καὶ στὴν τηλεπάθεια, εἶναι πὼς ὁ ὕπνος παρουσιάζεται σὰν ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὸς γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ τηλεπαθητικοῦ μηνύματος. Πετυχαίνουμε λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ ἀποκαλοῦμε τηλεπαθητικὸ ὄνειρο, ἀναλύοντάς το δὲ πειθόμαστε πὼς ἡ τηλεπαθητικὴ εἴδηση διαδραμάτισε τὸν ἴδιο ρόλο ὅπως καὶ κάθε ἄλλο ἡμερήσιο ὑπόλειμμα καὶ ὅπως κι' αὐτὸ ἔτσι καὶ ἡ τηλεπαθητικὴ εἴδηση τροποποιώντας τὶς τάσεις της συνετέλεσε στὸ ὄνειρο.

Ἡ ἀνάλυση ἑνὸς παρόμοιου ὀνείρου μοῦ ἐπέτρεψε νὰ παρατηρήσω ἕνα γεγονὸς ποὺ παρὰ τὴ μικρὴ σημασία του, χρησίμευσε σὰν σημεῖο ἀφετηρίας σ' αὐτὴ τὴ διάλεξη. Τὴν πρώτη ἀνακοίνωση γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ τὴν ἔκαμα στὰ 1922. Τότε δὲν μπόρεσα νὰ χρησιμοποιήσω παρὰ μιὰ παρατήρηση μονάχα. Ὕστερα προστεθήκανε κι' ἄλλες· πάντως θὰ περιορισθῶ στὸ πρῶτο παράδειγμα γιατὶ περιγράφεται εὐκολώτερα καὶ θὰ σᾶς φέρω ἀμέσως in medias res.

Ἕνας ἄνθρωπος ἀδιαμφισβήτητης νοημοσύνης καὶ ποὺ σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια δὲν εἶχε «καθόλου σαγηνευθεῖ ἀπ' τὸν ἀποκρυφισμό», μοὔγραψε ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς ὀνείρου

ποὺ τὸ βρίσκει παράξενο. Προηγούμενα ὅμως θὰ πρέπει ν' ἀναφέρω πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει μιὰ κόρη ποὺ τὴν ἀγαπάει τρυφερά, ὅπως κι' αὐτὴ ἐπίσης τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένη· ἡ κόρη του εἶναι παντρεμένη σὲ κάποιο μακρυνὸ μέρος, εἶναι ἔγκυος καὶ περιμένει νὰ λευτερωθεῖ στὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου. Τὴν νύχτα λοιπὸν τῆς 16 πρὸς τὶς 17 τοῦ Νοεμβρίου, βλέπει στ' ὄνειρό του πὼς ἡ γυναῖκα του γέννησε δίδυμα. Στὸ προκείμενο θ' ἀφήσουμε μερικὲς ἄχρηστες λεπτομέρειες, ποὺ ἄλλωστε δὲ μπορέσαμε νὰ τὶς διαλευκάνουμε. Ἡ γυναῖκα ποὺ στὸ ὄνειρό του βλέπει πὼς τοῦ κάνει δίδυμα εἶναι ἡ δεύτερή του σύζυγος, ἡ μητρυὰ τῆς κόρης του. Ἄλλωστε ἡ μόνη του εὐχὴ εἶναι νὰ μὴν ἀποχτήσει παιδιὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ γυναίκα, γιατὶ τῆς ἀρνεῖται κάθε ἱκανότητα ἀνατροφῆς καὶ διαπαιδαγώγησης καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία, πού, ἀπὸ καιρὸ τώρα, ἔχει διακόψει κάθε σεξουαλικὴ σχέση μαζύ της. Τὸ ὅτι μοῦ γράφει, δὲν ὀφείλεται στὸ πὼς ἀμφιβάλλει γιὰ τὴ θεωρία τοῦ ὀνείρου, ἂν καὶ στὸ προκείμενο τὸ ἔκδηλο περιεχόμενο τοῦ ὀνείρου μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει κάθε ἀμφιβολία. Πράγματι, γιατί τὸ ὄνειρο ἐπιτρέπει, ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐπιθυμία τοῦ ὀνειρευόμενου, αὐτὴ ἡ γυναίκα νὰ γίνει μητέρα ; Ἄλλωστε, λέει, δὲν ὑπάρχει κανένας φόβος μήπως πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ τὸ ἀνεπιθύμητο γεγονός. Ἡ αἰτία ποὺ τὸν παρακίνησε νὰ μοῦ γράψει, εἶναι πὼς στὶς 18 Νοεμβρίου τὸ πρωῒ

ἔλαβε τηλεγράφημα πού τόν πληροφοροῦσε πώς ἡ κόρη του γέννησε δίδυμα. Τό τηλεγράφημα στάλθηκε τή νύχτα τῆς 16 πρός τή 17, δηλαδή τήν ἴδια ὥρα πού ὀνειρευότανε τόν τοκετό τῆς γυναίκας του. Λοιπόν ὁ ἄνθρωπος αὐτός μέ ρωτάει, ἄν κατά τή γνώμη μου, ἡ σύμπτωση τοῦ ὀνείρου καί τοῦ γεγονότος εἶναι τυχαῖο συμβάν. Δέν τολμάει νά χαρακτηρίσει τό ὄνειρο τηλεπαθητικό, γιατί ἐκεῖνο κατά τό ὁποῖο διαφέρει τό περιεχόμενο τοῦ ὀνείρου ἀπ' τό πραγματικό γεγονός εἶναι ἀκριβῶς τό οὐσιωδέστερο, δηλαδή τό πρόσωπο τῆς λεχώνας. Οἱ παρατηρήσεις ὅμως τοῦ ἐπιστολογράφου μου μᾶς ἐπιτρέπουν νά σκεφθοῦμε πώς δέν παραξενεύτηκε καθόλου, ἀπ' τό ὅτι εἶδε ἕνα πραγματικό τηλεπαθητικό ὄνειρο. Ἡ γνώμη του εἶναι πώς ἡ κόρη του ἀναμφισβήτητα «θά τόν σκεφτόταν ἰδιαιτέρως σ' αὐτές τίς ὀδυνηρές ὧρες».

Κυρίες καί Κύριοι, εἶμαι βέβαιος πώς τώρα ἐξηγήσατε τό ὄνειρο αὐτό καί πώς ἀντιλαμβάνεστε γιατί σᾶς τό διηγήθηκα. Πρόκειται γιά ἕναν δυσαρεστημένο ἀπ' τή δεύτερή του γυναίκα· θά προτιμοῦσε νἄχει σύζυγο μιά γυναίκα σάν τήν κόρη του πού ἀπόχτησε ἀπ' τόν πρῶτο γάμο. Ἐννοεῖται πώς αὐτό τό «σάν» ἔχει περισταλεῖ στό ἀσυνείδητο. Ὁ ἄνθρωπός μας, λοιπόν, κατά τή διάρκεια τῆς νύχτας, παίρνει ἕνα τηλεπαθητικό ἄγγελμα : ἡ κόρη του ἔφερε στόν κόσμο δίδυμα. Ἡ διεργασία τοῦ ὀνείρου

χρησιμοποιεῖ τήν εἴδηση αὐτή, καὶ ὑφίσταται τὴν ἀσυνείδητη ἐπίδραση τῆς εὐχῆς νὰ δεῖ τὴν κόρη στὴ θέση τῆς δεύτερης γυναίκας, κι' ἔτσι παράγεται τὸ παράξενο ἔκδηλο ὄνειρο, ποὺ ἀποκρύβει τὴν ἐπιθυμία καὶ παραμορφώνει τὸ ἄγγελμα. Ἡ ἑρμηνεία λοιπὸν τοῦ ὀνείρου μᾶς ἀποκάλυψε εὐθύς, πὼς ἐπρόκειτο γιὰ τηλεπαθητικὸ ὄνειρο. Ἡ ψυχανάλυση μᾶς ἔδειξε μιὰ ὑπάρχουσα πραγματικὴ κατάσταση, ποὺ δὲ θὰ τὴν βρήσκαμε χωρὶς τὴ συνδρομή της.

Πάντως ὅμως μὴν ἀπατᾶσθε στὸ σημεῖο αὐτό· παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου δὲ μᾶς ἔμαθε τίποτα ποὺ νὰ ἀναφέρεται στὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια τῆς τηλεπαθητικῆς κατάστασης τῶν πραγμάτων. Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ κάποιο φαινόμενο ἐπιδεκτικὸ κι' ἄλλης ἑρμηνείας. Ἴσως οἱ λανθάνουσες σκέψεις τοῦ ὀνείρου αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἦσαν οἱ ἀκόλουθες : Σήμερα θὰ πρέπει νὰ γεννήσει ἡ κόρη μου ἄν, ὅπως φαντάζομαι, ἔπεσε ἕνα μῆνα ἔξω στοὺς λογαριασμούς της. Τὴν τελευταία φορὰ ποὺ τὴν εἶδα ἡ ὄψη της μ' ἔκανε νὰ πιστέψω πὼς θἄκανε δίδυμα. Ἡ πεθαμένη μου γυναίκα ἀγαποῦσε πολὺ τὰ παιδιά. Τί χαρὰ θὰ δοκίμαζε μὲ τὴ γέννηση αὐτῶν τῶν διδύμων ! (αὐτὸ τὸ προσθέτω κατόπιν ὡρισμένων συνειρμῶν ποὺ μοῦ ἀνάφερε ὁ ὀνειρευθεὶς καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἀναφέρω ἐδῶ). Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, τὸ ὄνειρο παράχτηκε ὄχι ἀπὸ τὸ γεγονὸς ἑνὸς τηλεπαθητικοῦ ἀγγέλματος, ἀλλὰ χάρη σὲ βάσι-

μες ὑποθέσεις τοῦ ὀνειρευθέντος· τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε τὸ ἴδιο.

Βλέπετε πὼς μ᾽ αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου δὲν πετύχαμε τίποτε τὸ περιπλέον σχετικὰ μὲ τὸ ἂν θὰ πρέπει νὰ ἀποδώσουμε ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα στὴν τηλεπάθεια. Ἡ ἀποφασιστικὴ κρίση γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτευχθεῖ μόνο ὕστερα ἀπὸ μιὰ λεπτομερειακὴ μελέτη τῶν ὅρων αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, πρᾶγμα ποὺ δὲ μπορῶ νὰ τὸ κάνω οὔτε σ᾽ αὐτό, οὔτε σ᾽ ἄλλο κανένα παράδειγμα. Δὲν κερδίσαμε τίποτα δηλώνοντας πὼς ἀπ᾽ ὅλες τὶς ἐξηγήσεις, ἡ ἐξήγηση τῆς τηλεπάθειας εἶναι ἡ ἁπλούστερη. Πράγματι, ἡ ἁπλούστερη λύση δὲν εἶναι κατ᾽ ἀνάγκην καὶ ἡ ἐπακριβέστερη, γιατὶ πολλὲς φορὲς τυχαίνει ἡ ἀλήθεια νἆναι περίπλοκη. Γι᾽ αὐτὸ ἐπιβάλλεται πρὶν ἀποφασίσουμε, νὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε ὅλες τὶς προφυλάξεις.

Τώρα μποροῦμε ν᾽ ἀφήσουμε τὸ ζήτημα : ὄνειρο καὶ τηλεπάθεια, γιατὶ τὸ ἐξαντλήσαμε· πρέπει ὅμως νὰ σημειῶστε πὼς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀντικρύζουμε ὡρισμένες ἀπόψεις γιὰ τὸ ζήτημα τῆς τηλεπάθειας δὲν ὀφείλεται στὸ ὄνειρο, ἀλλὰ στὴν ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου, στὴν ψυχαναλυτικὴ ἐργασία. Νὰ γιατὶ τώρα μποροῦμε νὰ παραμελήσουμε τὸ ὄνειρο καὶ νὰ ἐρευνήσουμε τὸ ζήτημα : θὰ μπορέσει ἡ χρησιμοποίηση τῆς ψυχανάλυσης νὰ κατασυάσει μὲ τὸ φῶς της ὡρισμένα ἄλλα γεγονότα, λεγόμενα τηλεπαθητικά ;

Ἂς ἐξετάσουμε, π.χ., τὸ φαινόμενο τῆς ἐπαναγωγῆς ἢ τὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης, γεγονὸς ποὺ συγγενεύει τόσο μὲ τὴν τηλεπάθεια, ὥστε σχεδὸν θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ταυτίσουμε μ' αὐτήν. Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο, οἱ ψυχικὲς ἐξεργασίες ποὺ ἐκτυλίσσονται στὰ ἐσώτερα τοῦ ὄντος: ἰδέες, συγκινήσεις, μικροεπιθυμίες, μποροῦν ἀνάμεσα ἀπ' τὸ ἐλεύθερο διάστημα νὰ μεταβιβασθοῦν σ' ἕνα ἄλλο πρόσωπο, χωρὶς κὰν νὰ παραστεῖ ἀνάγκη χρησιμοποίησης τῶν συνειθισμένων μέσων, λόγων ἢ σημείων. Ἀντιλαμβάνεσθε τὴν παραδοξότητα τοῦ φαινομένου αὐτοῦ καὶ τὴ πρακτική του σπουδαιότητα ποὺ θὰ μποροῦσε νἄχει ἂν συνέβαινε πραγματικά. Ἂς ποῦμε, ἐν παρόδῳ, ὅτι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ φαινόμενο μιλοῦν λιγώτερο οἱ παληὲς ἀφηγήσεις θαυμάτων.

Σχημάτησα τὴν ἐντύπωση θεραπεύοντας ψυχαναλυτικὰ ὡρισμένους πελάτες, ὅτι ἡ πρακτικὴ ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος μάντεις προσφέρει μιὰ εὐνοϊκὴ εὐκαιρία γιὰ μιὰ σειρὰ ἰδιαιτέρων πειστικῶν παρατηρήσεων πάνω στὸ ζήτημα τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης. Πρόκειται γιὰ ἀσήμαντα πρόσωπα ἢ γιὰ minus habentes, ποὺ ἐξασκοῦν κάποιο ἀκαθόριστο ἐπάγγελμα: χαρτομάντεις, χειρομάντεις, γραφολόγοι, ποὺ κάνοντας ὡρισμένους ἀστρολογικοὺς ὑπολογισμοὺς προλέγουν τὸ μέλλον στοὺς πελάτες τους, ἀφοῦ καταδείξουν στοὺς τελευταίους αὐτούς, ὅτι γνωρίζουν ὡρισμένα γεγο-

νότα τῆς περασμένης ἢ τῆς τωρινῆς τους ζωῆς. Γενικὰ οἱ πελάτες μένουν ἱκανοποιημένοι ἀπ' τὶς συμβουλές τους αὐτὲς καὶ ποτὲ δὲν μνησικακοῦν ἂν οἱ προρρήσεις ὕστερα δὲν πραγματοποιηθοῦν. Κατόρθωσα νὰ γνωρίσω καὶ νὰ μελετήσω ἀναλυτικά, ὡρισμένον ἀριθμὸ παρομοίων περιπτώσεων· θὰ σᾶς διηγηθῶ ἀμέσως τὶς πιὸ ἀξιοσημείωτες. Δυστυχῶς τὸ ἐπαγγελματικὸ μυστικὸ μὲ ὑποχρεώνει νὰ ἀποσιωπήσω μέγαν ἀριθμὸ γεγονότων, πρᾶγμα ποὺ φυσικὰ μειώνει τὴν πειστικὴ δύναμη αὐτῶν τῶν διηγήσεων. Πάντως κατέβαλα μεγάλη φροντίδα γιὰ νὰ μὴν ἀλλοιώσω τὴν πραγματικότητα. Ἀκοῦστε λοιπὸν τὴν ἱστορία μιᾶς πελάτισσάς μου καὶ ἑνὸς μάντη.

Πρωτότοκη μιᾶς πολυμελοῦς οἰκογένειας, ἐξαιρετικὰ ἀφοσιωμένη ἀπ' τὰ παιδικὰ χρόνια της στὸν πατέρα της παντρεύτηκε νέα· ὁ γάμος τὴν ἱκανοποίησε ἐξ ὁλοκλήρου, ἀπὸ τὴν εὐτυχία της ὅμως ἔλλειπε κάτι: τὸ παιδί· χωρὶς αὐτὸ ὁ ἀγαπημένος σύζυγος δὲ μποροῦσε καθόλου νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ πατέρα. Ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀπογοητεύσεων, ἀποφάσισε νὰ ὑποβληθεῖ σὲ μιὰ γυναικολογικὴ ἐγχείρηση. Τότε ὁ σύζυγος ὡμολόγησε σ' αὐτὴν ὅτι ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος, γιατὶ μιὰ προγενέστερη ἀπ' τὸ γάμο ἀρρώστεια τοῦ κατάστησε ἀδύνατη τὴν τεκνοποίηση. Τὸ choc αὐτὸ τὴν ἐπηρέασε σοβαρά, ἡ νεύρωση τὴν κυρίευσε κι' ἔγινε φανερὸ πιὰ πὼς ὑπέφερε ἀπὸ ἄγχος ποὺ τὸ προ-

καλοῦσαν διάφοροι πειρασμοί. Γιὰ νὰ τὴν κάνει νὰ ξεχάσει ὁ σύζυγός της τὴν πῆγε στὸ Παρίσι μὲ τὴν εὐκαιρία ἑνὸς ὑπηρεσιακοῦ ταξειδιοῦ. Ἐκεῖ, ἐνῶ μιὰ μέρα καθόνταν στὸ χὼλλ τοῦ ξενοδοχείου ἡ σύζυγος παρατήρησε μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ ἕνα ἀσυνήθιστο πήγαινε-ἔλα, ρώτησε τὶ συνέβαινε κι' ἔμαθε ὅτι «Monsieur le Professeur» * πρὸ ὀλίγου εἶχε ρθεῖ κι' ἔδινε τὶς συμβουλές του σ' ὅσους τὸν ἐπισκέπτονταν στὸ γραφεῖο του. Τότε ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ κάμει κι' αὐτὴ μιὰ δοκιμή· ὁ ἄντρας της ἀρνήθηκε, ἀλλὰ αὐτὴ ἐπωφελούμενη μιᾶς στιγμῆς ποὺ ἡ προσοχή του ἦταν κάπου ἀλλοῦ, τρύπωσε στὸ γραφεῖο τῶν ἀκροάσεων κι' ἔτσι βρέθηκε μπροστὰ στὸν μάντη. Ἦταν τότε 27 χρονῶν, φαινότανε ὅμως γιὰ νεώτερη· κι' εἶχε βγάλει τὸ δαχτυλίδι της. Ὁ κ ύ ρ ι ο ς Κ α θ η γ η τ ὴ ς τῆς εἶπε ν' ἀκουμπήσει τὸ χέρι της σ' ἕνα δίσκο ποὖταν γεμάτος στάχτη, καὶ τότε ἄρχισε νὰ μελετάει λεπτομερειακὰ τὸ ἀποτύπωμα· ὕστερα τὶς μίλησε ὅτι θὰ ὑπέφερε ἀρκετά, καὶ τέλειωσε συμπεραίνοντας, μὲ τὴν παρήγορη διαβεβαίωση ὅτι θὰ παντρευότανε κι' ὅτι στὰ 32 της χρόνια θἆταν μητέρα δύο παιδιῶν. Στὴν ἐποχὴ ποὺ μοῦ διηγήθηκε αὐτὴ τὴν ἱστορία, ἦταν πολὺ ἄρρωστη, ἦταν 43 χρονῶν καὶ εἶχε χάσει κάθε ἐλπίδα μητρότητας. Ἡ πρόρρηση δὲν πραγματοποιήθηκε, ἡ πελάτις μου μιλοῦσε γι' αὐτὴν χω-

---

* Γαλλικὰ στὸ κείμενο: ὁ κύριος Καθηγητής.

ρὶς καμμιὰ πικρία καὶ τουναντίον μάλιστα μ' ἕνα εἶδος ἱκανοποίησης, σὰν νὰ θυμόταν κάποιο εὐχάριστο γεγονός. Ἦταν εὔκολο νὰ δεῖ κανένας ὅτι δὲν ὑποπτευόταν οὔτε στὸ ἐλάχιστο, τὶ μποροῦσαν νὰ σημαίνουν οἱ δυὸ ἀριθμοὶ τῆς προφητείας. Ἀκόμη δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἔννοια κὰν πῶς μποροῦσαν νὰ σημαίνουν κάτι.

Θὰ πῆτε πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνόητη ἱστορία, στερημένη ἀπὸ κάθε ἐνδιαφέρον, καὶ θὰ ρωτῆστε γιὰ ποιὸν λόγο σᾶς τὴ διηγήθηκαν. Θὰ συμμεριζόμουν ἐξ ὁλοκλήρου τὴ γνώμη σας ἂν —κι' αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα—ἡ ἀνάλυση δὲν μᾶς ἐπέτρεπε νὰ διαφωτίσουμε αὐτὴ τὴν πρόρρηση, ποὺ εἶναι πειστικὴ ἀκριβῶς ἀπ' τὴν ἐξήγηση τῶν λεπτομερειῶν της. Οἱ δυὸ προαγγελθέντες ἀριθμοὶ διαδραματίζουν, πράγματι, κάποιον ρόλο στὴ ζωὴ τῆς μητέρας τῆς ἀσθενοῦς μου. Ἡ μητέρα αὐτὴ παντρεύτηκε καθυστερημένα' ἦταν περισσότερο ἀπὸ 30 χρονῶν καὶ συχνὰ λέγανε στὸ σπίτι πὼς βιαζότανε νὰ ξανακερδίσει τὸν χαμένο καιρό. Τὰ δυὸ πρῶτα παιδιὰ—ἡ πελάτις μου στὴν ἀρχὴ—γεννήθηκαν τὸν ἴδιο χρόνο, καὶ τὸ διάστημα ποὺ χώριζε τὶς δυὸ γεννήσεις ἀναμεταξύ τους ἦταν τὸ πιὸ μικρὸ ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει. Πραγματικὰ στὰ 32 της χρόνια ἡ μητέρα της εἶχε δώσει δυὸ παιδιά. Νὰ λοιπὸν τί εἶχε πεῖ ὁ Κύριος-Καθηγητὴς στὴν ἀσθενῆ μου: «Παρηγορηθῆτε, εἶστε ἀκόμα πολὺ νέα καὶ θὰ ἔχετε τὴν ἴδια τύχη μὲ τὴ μητέρα σας. Κι' αὐτὴ ἐπίσης ἀπόχτησε παι-

διά ὕστερα ἀπὸ μιὰ μακρὰ ἀναμονή. Στὰ 32 χρόνια σας θὰ γίνετε μητέρα δυὸ παιδιῶν.» Τὸ νἄχει τὴν ἴδια τύχη μὲ τὴ μητέρα της, τὸ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει κοντὰ στὸν πατέρα, δὲν ἦταν κεῖνο ποὺ φλογερὰ ποθοῦσε; Ἡ πρόρρηση τῆς εἶπε πὼς παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ πόθος της θὰ πραγματοποιόταν· πῶς λοιπὸν νὰ αἰσθανθεῖ γιὰ τὸν προφήτη ἄλλο πρᾶγμα ἐκτὸς ἀπ' τὴν συμπάθεια; Νομίζετε ὅμως πὼς ὁ Κύριος Καθηγητὴς ἐγνώριζε τὶς ἡμερομηνίες τῶν πιὸ ἰδιαίτερων οἰκογενειακῶν συμβάντων μιᾶς περαστικῆς πελάτιδος; Ὄχι, εἶναι ἀδύνατο. Πῶς τότε ἡ γνώση ποὺ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐκφράσει στὴν προφητεία του, μὲ τὴ βοήθεια δυὸ ἀριθμῶν τὴ φλογερώτερη καὶ βαθύτερη ἐπιθυμία τῆς ἀσθενοῦς; Μὲ δυὸ τρόπους μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ πρᾶγμα. Ἢ ἡ ἱστορία ὅπως μοῦ τὴν διηγήθηκαν, δὲν εἶναι ἀκριβής, κι' ἀλλοιῶς συνέβη, ἢ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ἡ μεταβίβαση τῆς σκέψης εἶναι πραγματικὸ φαινόμενο. Μποροῦμε, ἀληθινά, νὰ σκεφθοῦμε ἐπίσης ὅτι ἡ ἀσθενής, ὕστερα ἀπὸ ἕνα διάστημα 16 χρόνων, ἄφησε νὰ ὀλισθήσουν στὶς ἀναμνήσεις της οἱ ἐν προκειμένῳ δυὸ ἀριθμοὶ ποὺ τοὺς ἀνάσυρε ἀπ' τὸ ἀσυνείδητό της. Τίποτα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ κάμω παρόμοια ὑπόθεση, δὲ μπορῶ ὅμως νὰ τὴν ἀπορρίψω καὶ ὑποθέτω πὼς θὰ κλίνετε περισσότερο νὰ παραδεχθῆτε παρὰ νὰ πιστέψετε στὴν πραγματικότητα τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης. Ἂν ἡ ἀπόφασή σας θἆναι εὐ-

νοϊκὴ γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ ἄποψη, μὴ ξεχνᾶτε ὅτι ἡ δημιουργία τῆς ἀπόκρυφης κατάστασης τῶν πραγμάτων ὀφείλεται μονάχα στὴν ἀνάλυση, ποὺ τὴν ἀνακάλυψε, ἐκεῖ ὅπου εἶχε παραγνωρισθεῖ.

Ἂν δὲν διαθέταμε παρὰ μιὰ μονάχα περίπτωση παρόμοια πρὸς ἐκείνη τῆς ἀσθενοῦς μου, θἄπρεπε ν' ἀρκεστοῦμε στὸ νὰ τὴν προσπεράσουμε σηκώνοντας τοὺς ὤμους. Κανένας δὲ θὰ σκεφθεῖ νὰ βασίσει μιὰ τόσο μεγάλης σοβαρότητας πίστη σὲ μιὰ μοναδικὴ παρατήρηση. Πιστέψτε ὅμως στὴν πεῖρα μου. Δὲν πρόκειται γιὰ μεμονωμένη περίπτωση. Συνάθροισα σειρὰ ἀναλόγων προφητειῶν κι' ὅλες μοῦδωσαν τὴν ἐντύπωση, πὼς ὁ μάντης δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἐκφράζει τὶς σκέψεις καὶ πρὸ παντὸς τὶς μυστικὲς ἐπιθυμίες τῶν προσώπων ποὺ τὸν ρωτοῦσαν. Γι' αὐτὸ δικαιολογημένα πρέπει νὰ ἀναλύσουμε τὶς προρρήσεις αὐτές, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ὑποκειμενικὰ προϊόντα, φαντασιώσεις ἢ ὄνειρα ποὺ μᾶς τὰ παρέχουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀσθενεῖς.

Φυσικά, τὰ ἀποτελέσματα ποτὲ δὲν εἶναι ἐξ ἴσου πειστικά· δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βγάλουμε ἀμέσως ἀπ' ὅλες τὶς περιπτώσεις λογικώτερα συμπεράσματα, στὸ σύνολο ὅμως, ἡ ζυγαριὰ φαίνεται πὼς κλείνει πρὸς τὴν ἀληθινὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης. Ἡ σπουδαιότητα τοῦ διαπραγματευομένου θέματος θὰ ἀπαιτοῦσε νὰ σᾶς ἀναφέρω ὅλες τὶς περιπτώσεις μου, αὐτὸ

ὅμως εἶναι ἀδύνατο, γιατὶ ἡ ἀναγκαία περιγραφὴ θὰ μὲ παρέσυρε πολὺ μακρυὰ κι᾿ ἐπίσης γιατὶ οἱ λεπτομέρειες τὶς ὁποῖες θὰ ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ σᾶς παράσχω θὰ μὲ ὑποχρέωναν νὰ παραβῶ τοὺς κανόνας μιᾶς ὑποχρεωτικῆς ἐχεμύθιας. Προσπαθῶ νὰ γαληνέψω τὴ συνείδησή μου, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατό, δίνοντάς σας ἀκόμα μερικὰ παραδείγματα.

Μιὰ μέρα δέχτηκα τὴν ἐπίσκεψη ἑνὸς νεαροῦ· ἦταν ἕνας φοιτητὴς πολὺ ἔξυπνος, ποὺ τοῦ ἀπόμεναν μονάχα οἱ διπλωματικὲς ἐξετάσεις, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν βρισκόταν σὲ κατάσταση ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ προπαρασκευασθεῖ γι᾿ αὐτές. Παραπονιότανε, πράγματι, πὼς ἔχανε κάθε ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς σπουδές του, κάθε ἱκανότητα συγκέντρωσης, κι᾿ ἀκόμα καὶ κάθε δυνατότητα συνάθροισης τῶν ἀναμνήσεών του. Τὰ γεγονότα ποὺ προηγήθηκαν σ᾿ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς παράλυσης ἀποκαλύφθηκαν γρήγορα· ἀφοῦ πρῶσα, μὲ μεγάλη δυσκολία, νίκησε τὸν ἑαυτό του, ἔπεσε ὕστερα ἄρρωστος. Αἰσθανότανε γιὰ τὴν ἀδελφή του μιὰ ἔντονη ἀγάπη, πάντοτε ὅμως συγκρατημένη· αὐτὴ τοῦ ἀνταπόδινε τὴ στοργή του. Κι᾿ οἱ δυὸ ἀγαποῦσαν νὰ λένε μεταξύ τους: «Τί κρῖμα νὰ μὴ μποροῦμε νὰ παντρευτοῦμε!» ὕστερα ἀπὸ καιρὸ κάποιος ἐρωτεύτηκε τὴν ἀδελφή του κι᾿ αὐτὴ ἀνταποκρίθηκε γιατὶ τὸν ἔβρισκε τῆς ἀρέσκειάς της· οἱ γονεῖς ὅμως δὲν συγκατατέθηκαν στὸ γάμο. Τότε τὸ δυστυχισμένο ζευγάρι ζήτησε τὴ

συνδρομὴ τοῦ ἀδελφοῦ κι' αὐτὸς δὲν τὴν ἀρνήθηκε. Τοὺς χρησίμευε σὰν ἐνδιάμεσος γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τους καὶ χάρη στὴν ἐπίδρασή του, οἱ γονεῖς του τελικὰ ὑποχώρησαν. Τότε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀρραβώνων συνέβη κάποιο γεγονός, ποὺ τὴ σημασία του μποροῦμε εὔκολα νὰ τὴν μαντεύσουμε. Ὁ νεαρός μας συντροφιὰ μὲ τὸ μέλλοντα γαμπρό του ἔκαμε μιὰ ἐπικίνδυνη ὀρειβατικὴ ἐκδρομή. Χωρὶς νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ὁδηγό, οἱ δυὸ ὀρειβάτες παραπλανήθηκαν καὶ διέτρεξαν κίνδυνο θανάτου. Ὕστερα ἀπὸ λίγο ἡ ἀδελφή του παντρεύτηκε, καὶ τότε βρέθηκε στὴν κατάσταση τῆς ψυχικῆς ἐξουθένωσης, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε.

Ἀφοῦ, χάρη στὴν ψυχανάλυση, ξαναβρῆκε τὴν κανονική του δραστηριότητα, μ' ἄφησε γιὰ νὰ πάει νὰ ὑποστεῖ ἐπιτυχῶς τὶς ἐξετάσεις του, ἀλλὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ ἴδιου χρόνου, ξαναγύρισε γιὰ νὰ μὲ βρεῖ γιὰ λίγες μέρες. Τότε μοῦ διηγήθηκε ἕνα παράξενο συμβὰν ποὺ ἔγινε πρὶν τὸ θέρος. Στὴν πανεπιστημιακὴ πόλη, ὅπου βρισκότανε, ὑπῆρχε μιὰ μάντισσα μὲ μεγάλη φήμη. Ἀκόμα κι' οἱ πρίγκηπες τοῦ βασιλεύοντος οἴκου ποτὲ δὲν ἐπιχειροῦσαν οὔτε τὸ παραμικρό, χωρὶς προηγούμενα νὰ τὴν συμβουλευθοῦν. Ἡ μέθοδός της ἦταν ἁπλούστατη: ρωτοῦσε τὴν ἡμερομηνία τῆς γέννησης ἑνὸς ὡρισμένου προσώπου, χωρὶς κἂν νὰ ρωτᾶ γιὰ τὴν ὑπόθεσή του, ἀκόμα οὔτε κι' αὐτὸ τὸ ὄνομά του· ὕστερα συμβουλευότανε διάφορα ἀ-

στρολογικὰ συγγράμματα, ἔκανε μακροὺς ὑπολογισμοὺς καὶ κατάληγε στὴν προφητική της πρόρρηση πάνω στὴν ὑπόθεση τοῦ ἀτόμου ποὺ ζητοῦσε τὴ συμβουλή της. Ὁ ἀσθενής μου ἀποφάσισε νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὴ μαντική της τέχνη γιὰ τὴν τύχη τοῦ γαμπροῦ του. Τὴν ἐπεσκέφθηκε καὶ τῆς ἔδωσε τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία. Ἀφοῦ ἔκαμε τοὺς ὑπολογισμούς της ἡ προφήτισσα προεῖπε «πὼς τὸ πρόσωπο αὐτὸ θὰ πέθαινε τὸν Ἰούλιο ἢ τὸν Αὔγουστο ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς δηλητηρίασης ἀπὸ καραβίδες ἢ ἀπὸ στρείδια. Ὁ ἀσθενής μου τελείωσε τὴν ἀφήγησή του ἀναφωνώντας : «Καὶ νά τί ἦταν ἐντελῶς θαυμάσιο !»

Τὴν ἱστορία αὐτὴ στὴν ἀρχὴ τὴν ἄκουσα ἀπρόθυμα, σὰν ἄκουσα ὅμως τὴν ἀναφώνηση αὐτή, πῆρα τὸ θάρρος καὶ ρώτησα τὸν ἀσθενῆ : «Ποιὸ εἶναι τὸ θαυμάσιο ποὺ βλέπετε σ' αὐτὴν τὴν προφητεία ; Τὸ φθινόπωρο ὕστερ' ἀπὸ λίγο θὰ τελειώσει, ὁ γαμπρός σας δὲν πέθανε, ἀλλοιῶς θὰ μᾶς τὸ ἐδιηγόσασταν πρὸ πολλοῦ.

Συνεπῶς ἡ προφητεία δὲν πραγματοποιήθηκε. «Εἶναι ἀλήθεια, μοῦ ἀπάντησε, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι παράξενο, εἶναι ὅτι ὁ γαμπρός μου τρελλαίνεται γιὰ τὶς καραβίδες καὶ τὰ στρείδια, κι' ὅτι τὸ περασμένο καλοκαῖρι δηλητηριάστηκε ἀπ' τὰ στρείδια· παρὰ λίγο δὲ νὰ πεθάνει». Ποιὰ θὰ ἤτανε ἡ ἀντίρρηση ποὺ μποροῦσε νὰ διατυπώσει κανένας γιὰ ὅλα αὐτά ; Ἕνα μονάχα μὲ παρώργισε : τὸ ὅτι εἶδα αὐτὸν τὸν

μορφωμένον ἄνθρωπο, πού, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνάλυσή του εἶχε στεφθεῖ μὲ ἐπιτυχία, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κατανοήσει σαφέστερα τὴ σχέση αὐτή. Ὅσο γιὰ μένα, ἀντὶ νὰ πιστεύω πῶς εἶναι δυνατό, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀστρολογικῶν πινάκων, νὰ προβλέψουμε τὴν ἐπέλευση μιᾶς δηλητηρίασης ἀπὸ καραβίδες ἢ ἀπὸ στρείδια, προτιμῶ νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ὁ ἀσθενής μου δὲν κατάφερε ἀκόμα νὰ ὑπερπηδήσει τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ ἀντιζήλου του ποὺ ἡ ἀπώθησή του τὸν εἶχε κάμει ἄρρωστο. Προτιμῶ νὰ σκεφθῶ πῶς ὁ ἀστρολόγος διατύπωσε τὴν προφητεία του σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες του πελάτου του. «Ὁ γαμπρός μου ποτὲ δὲ θὰ πάψει ν' ἀγαπᾶ τὰ στρείδια καὶ τὶς καραβίδες μιὰ μέρα ὅμως θὰ δηλητηριασθεῖ καὶ θὰ τὰ τινάξει!» Ὁμολογῶ πῶς δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω ἀλλοιῶς τὴν περίπτωση αὐτή, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶ πῶς ὁ πελάτης μου ἤθελε νὰ μὲ περιπαίξει. Φαινότανε ὅμως πῶς ἔπαιρνε πολὺ σοβαρὰ τὰ ὅσα ἔλεγε, καὶ ποτὲ δὲν φανέρωσε τίποτα, οὔτε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, οὔτε ἀργότερα, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογήσει παρόμοια ὑπόνοια.

Νὰ μιὰ ἄλλη περίπτωση: ἕνας νεαρὸς ποὺ κατεῖχε μιὰ καλὴ θέση, συνδέθηκε μὲ μιὰ γυναῖκα τοῦ ἡμικόσμου. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς διαταράχθηκε ἀπὸ μιὰ περίεργη δικαιολογία: ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ βασανίζει τὴ μαιτρέσσα του, λέγοντάς της εἰρωνικὰ καὶ σκληρὰ λόγια, ἴσαμε τὸ σημεῖο νὰ τὴν κάνει

νὰ πέφτει ἄρρωστη. Τὴ στιγμὴ αὐτή, δοκιμάζει κάποια ἀνακούφιση, ξανασυμφιλιώνεται μαζύ της καὶ τῆς χαρίζει τότε διάφορα δῶρα. Τώρα ὅμως θἄθελε ν' ἀπαλλαχθεῖ ἀπ' αὐτήν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ φόβου τῆς ἰδεοληψίας του καὶ γιατὶ ἀντελήφθηκε πὼς ἡ σχέση αὐτὴ ἔβλαπτε τὴν κοινωνική του φήμη. Τώρα ἐπιθυμοῦσε νὰ παντρευτεῖ, νὰ κάμει δικιά του οἰκογένεια. Καὶ μιὰ ποὺ νιώθει πὼς δὲν ἔχει τὸ κουράγιο νὰ διακόψει τὶς σχέσεις αὐτὲς καταφεύγει στὴν ψυχανάλυση. Ὕστερα ἀπὸ μιὰ λογομαχία, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θεραπείας, στέλνει μὲ τὴ μαιτρέσσα του μιὰ κάρτα, τὴν ὁποία αὐτὴν τὴν φέρνει σ' ἕναν γραφολόγο. Αὐτὸς τότε ἀποφαίνεται πὼς πρόκειται γιὰ γράψιμο προσώπου, ποὺ βρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φοβερώτερης ἀπελπισίας καὶ ποὺ ἀσφαλῶς αὐτὲς τὶς ἡμέρες θὰ αὐτοκτονοῦσε. Πραγματικά, αὐτὸ τὸ γεγονὸς δὲν συνέβη, ἡ κυρία ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ, ἡ ἀνάλυση ὅμως βοηθεῖ τὸν νεαρὸ στὴν λύτρωσή του. Ἐγκαταλείπει αὐτὴ τὴ μαιτρέσσα καὶ ἐρωτοτροπεῖ μὲ μιὰ νεαρὴ ποὺ θὰ μποροῦσε, καθὼς ἔλπιζε, νὰ γίνει μιὰ καλὴ γι' αὐτὸν σύζυγος. Ὕστερα ἀπὸ λίγο βλέπει ἕνα ὄνειρο ποὺ δείχνει πὼς ἀρχίζει νὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὶς ἀρετὲς τῆς κοπέλλας. Ἔχοντας ἕνα δεῖγμα τῆς γραφῆς της, τὸ ὑποβάλλει στὴν ἴδια γραφολογικὴ ἐξέταση. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξέτασης αὐτῆς, ἐπιβεβαίωσαν τοὺς φόβους του, ἐγκαταλείπει τὴν ἰδέα τοῦ γάμου. Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐκτιμή-

σουμε αὐτὲς τὶς γραφολογικὲς ἐξετάσεις, καὶ πρὸ παντὸς τὴν πρώτη, θὰ πρέπει νὰ μάθουμε ὡρισμένα σημεῖα τῆς μυστικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου μας.

Στὰ πρῶτα νεανικά του χρόνια, μὲ ὅλην τὴν παραφορὰ τῆς γεμάτης πάθος ἰδιοσυγκρασίας του, εἶχε ξετρελλαθεῖ ἀπὸ τὸν ἔρωτα μιᾶς νεαρῆς γυναίκας, ποὺ ὅμως ἦταν μεγαλύτερή του στὰ χρόνια. Ἐπειδὴ αὐτὴ τὸν ἀπόκρουσε, ἐπεχείρησε ν' αὐτοκτονήσει, τίποτα δὲ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀμφιβάλλουμε γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῆς ἀποπείρας αὐτῆς. Πάρα λίγο ἔλλειψε νὰ πεθάνει καὶ μονάχα μὲ πολλλὲς φροντίδες κατώρθωσαν νὰ τὸν συνεφέρουν. Πάντως τὸ ἀπονενοημένο αὐτὸ διάβημα συγκίνησε βαθειὰ τὴν πολυαγαπημένη του, ποὺ στὸ τέλος ἄρχισε νὰ τὸν συμπαθεῖ. Ἔγινε ὁ ἐραστής της καὶ τῆς ἀφοσιώθηκε ἀπὸ τότε μυστικά, δείχνοντας ἀπέναντί της μιὰ ἐντελῶς ἱπποτικὴ συμπεριφορά. Ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι καὶ περισσότερα χρόνια ὅταν καὶ οἱ δυὸ γέρασαν—ἡ γυναίκα φυσικὰ πιὸ γερασμένη ἀπ' αὐτὸν—ἔννοιωσε τὴν ἐπιθυμία ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτήν, νὰ λυτρωθεῖ, νὰ ξαναποχτήσει τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ νὰ κάμει ἕνα δικό του σπίτι καὶ μιὰ δική του οἰκογένεια. Ταὐτοχρόνως ἀναπτύχθηκε μέσα του ἡ ἀπὸ καιρὸ ἀποκτημένη ἀνάγκη τοῦ νὰ ἐκδικηθεῖ τὴ μαιτρέσσα του. Αὐτὴ κάποτε περιφρονώντας τὸν εἶχε σπρώξει στὸ θάνατο, ἕ, λοιπόν, τώρα θἄθελε κι' αὐτὸς μὲ ξεχωριστὴ ἱκανοποίηση νὰ

τὴν δεῖ κι' αὐτὴν μὲ τὴ σειρά της, ν' ἀποζητάει τὸν θάνατο, γιατὶ τὴν ἐγκατέλειψε. Ὁ ἔρωτας ὅμως ποὺ ἔνοιωθε γι' αὐτὴν ἐξακολουθοῦσε νἆναι ἀκόμα δυνατός, ὥστε δὲν ἄφηνε αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνει συνειδητή. Ἐξ ἄλλου ἡ θλίψη ποὺ θὰ δοκίμαζε δὲ θἆταν τόσο ἰσχυρή, ὥστε αὐτὴ νὰ ζητήσει νὰ βρεῖ ἄσυλο στὸ θάνατο. Κι' ἔτσι ὄντας σ' αὐτὴ τὴν ψυχικὴ κατάσταση, ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖ ἴσαμε ἕνα ὡρισμένο σημεῖο αὐτὴ τὴ γυναῖκα τοῦ ἡμικόσμου, σὰν ἕνα εἶδος θύματος ἀποβλέποντας στὴν ἱκανοποίηση in corpore vili τοῦ πάθους τῆς ἐκδίκησής του. Τόλμησε νὰ τὴν ὑποβάλλει σ' ὅλα τὰ βασανιστήρια ποὺ θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ καταλήξουν στὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ πετύχει στὴν πολυαγαπημένη του. Μιὰ μονάχα περίπτωση ἀποκάλυπτε πῶς ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκδίκησης στρεφόταν σαφῶς ἐναντίον αὐτῆς τῆς τελευταίας: τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν εἶχε πάρει σὰν ἔμπιστο καὶ σὰν σύμβουλο τοῦ καινούργιου του συνδέσμου, ἀντὶ νὰ τῆς κρύψει τὴν προδοσία του. Ἡ δυστυχὴς ποὺ κατάντησε νὰ δέχεται ἀντὶ νὰ χορηγεῖ, ὑπέφερε πιθανῶς περισσότερο ἀπὸ τὶς ἐκμυστηριεύσεις του, παρὰ ἡ γυναίκα τοῦ ἡμικόσμου ἀπὸ τὶς κτηνωδίες του. Ἡ ἰδεοληψία του γιὰ τὴν ὁποία παραπονιότανε, ποὺ βρισκόταν ὑπὸ τὸ κράτος της ἀπέναντι στὴν ἀντικαταστάτρια καὶ ποὺ τὸν εἶχε ὠθήσει στὸ νὰ ἀναλυθεῖ, φυσικὰ εἶχε μεταφερθεῖ ἀπὸ τὴν παληὰ στὴν καινούργια μαι-

τρέσσα· κι' ἀκριβῶς ἀπ' αὐτὴν τὴν τελευταία ἤθελε ν' ἀπαλλαγεῖ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ καταφέρνει.

Δὲν εἶμαι γραφολόγος καὶ δὲν πιστεύω καθόλου πὼς μποροῦμε νὰ μαντεύσουμε τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸ γράψιμό του. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν δυνατότητα τοῦ νὰ προείπουμε μὲ τὸ μέσο αὐτὸ τὸ μέλλον ὁποιουδήποτε προσώπου, σ' αὐτὴν πιστεύω ἀκόμα λιγώτερο. Ὡστόσο, τὸ βλέπετε, ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ γνώμη ποὺ μπορεῖ νἄχει κανένας γιὰ τὴν ἀξία τῆς γραφολογίας, ἕνα πρᾶγμα εἶναι ἀναντίρρητο: ὁ γραφολόγος προλέγοντας ὅτι αὐτὸς ποὔγραψε τὸ γράμμα θ' αὐτοκτονοῦσε ὕστερα ἀπὸ λίγο, εἶχε φέρει στὸ φῶς μιὰ μυστικὴ φλογερὴ ἐπιθυμία αὐτοῦ ποὺ ζητοῦσε τὴ συμβουλή του. Κάτι ἀνάλογο συνέβη καὶ κατὰ τὴ δεύτερη ἐπίσκεψη: στὸ προκείμενο δὲν ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἀσυνείδητη ἐπιθυμία, ἀλλὰ γιὰ τὴ γεννώμενη ἀμφιβολία αὐτοῦ ποὺ ζητοῦσε τὴ συμβουλὴ τοῦ γραφολόγου, γιὰ τὴν ἀνησυχία του, ποὺ ἀντανακλῶταν στὴν ἀπάντηση τοῦ γραφολόγου. Χάρις στὴν ἀνάλυση, ὁ ἀσθενής μου κατάφερε ἄλλωστε νὰ κατευθύνει τὴν ἐρωτικὴ ἐκλογή του ἔξω ἀπ' τὸ μαγικὸ κύκλο ὅπου βρισκόταν κλεισμένος.

Κυρίες καὶ κύριοι γνωρίζετε ἤδη τί ἔκαμε γιὰ τὸν ἀποκρυφισμὸ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου, ἡ ψυχανάλυση γενικά. Σᾶς δείξαμε μὲ παραδείγματα πὼς ἡ ψυχανάλυση ἐπιτρέπει νὰ φέρουμε στὸ

φῶς τὰ ἀπόκρυφα γεγονότα, ποὺ χωρὶς αὐτὴν θὰ παράμεναν ἄγνωστα. Εἶναι σωστὸ ὅμως νὰ πιστεύουμε στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα τῶν γεγονότων αὐτῶν; Ἀναμφίβολα τὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ σᾶς φαίνεται πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἡ ψυχανάλυση δὲ μπορεῖ ν' ἀπαντήσει σ' αὐτὸ ἀπ' εὐθείας. Ὡστόσο ὅμως τὸ ὑλικὸ ποὺ παρουσιάσαμε μᾶς φαίνεται πὼς τοὐλάχιστο μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν καταφατικὴν ἀπάντηση. Ἡ περιέργειά σας δὲν θὰ περιορισθεῖ σ' αὐτό, θὰ θελήσετε νὰ μάθετε σὲ ποιὸ συμπέρασμα μᾶς ἔφερε αὐτὸ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἄφθονο ὑλικό, στὸ ὁποῖο ἡ ψυχανάλυση δὲν διαδραματίζει κανένα ρόλο. Πάντως, ἐγὼ δὲν θὰ σᾶς παρακολουθήσω γιατὶ τὸ πεδίο αὐτὸ τῶν ἐρευνῶν δὲν εἶναι τῆς ἁρμοδιότητάς μου. Τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ μοῦ ἀπομένει νὰ κάμω ἀκόμα, εἶναι τὸ νὰ σᾶς διηγηθῶ μερικὲς παρατηρήσεις.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἐνδιαφέρουν τὴν ψυχανάλυση μόνον ἀπ' ἀφορμὴ τοῦ γεγονότος ὅτι ἔγιναν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θεραπείας καὶ ἐπειδὴ ἴσως ἡ ἐπίτευξη τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν νὰ ὀφείλεται σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν θεραπεία.

Θὰ σᾶς δώσω ἕνα παράδειγμα, τὸ παράδειγμα ἄλλωστε ποὺ μοῦ προξένησε τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση. Ἐπίσης θὰ σᾶς ἀναφέρω ὡρισμένες λεπτομέρειες, ζητώντας ἀπὸ σᾶς νὰ ἐπιστήσετε τὴν προσοχή σας σ' ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἰδιομορφιῶν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, εἶμαι ὑπο-

χρεωμένος νὰ ἀποσιωπήσω πολλά, ποὺ ὅμως ὡστόσο θὰ ἐπαύξαναν σημαντικὰ τὴν πειστικὴ δύναμιν τῆς παρατήρησης. Πρόκειται γιὰ παράδειγμα ὅπου ἡ κατάσταση τῶν πραγμάτων διαγράφεται σαφέστατα, χωρὶς νὰ παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς διευκρίνησής της ἀπὸ τὴν ἀνάλυση. Πάντως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συζήτησης ποὺ θὰ προκαλέσει τὸ παράδειγμα αὐτό, δὲν θ' ἀποφύγουμε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τὴν ψυχανάλυση. Σᾶς προκαταλαμβάνω λέγοντάς σας, ὅτι κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ παράδειγμα τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης στὴν ψυχαναλυτικὴ περίπτωση ποὺ ἀναφέρουμε οὔτε ἐξασφαλισμένο εἶναι ἀπὸ ὁποιοδήποτε εἶδος κριτικῆς, κι' οὔτε μᾶς ἐπιτρέπει καθόλου νὰ συνηγορήσουμε γιὰ τὴν πραγματικότητα τῶν ἀποκρύφων φαινομένων.

Τώρα ἀκοῦστε με. Μιὰ μέρα, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1919, στὶς 10 καὶ 3/4 περίπου, ὁ δρ Δαυΐδ Forsyth πούρχονταν ἀπ' τὸ Λονδῖνο, ἔρχεται νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ· τὴν ὥρα αὐτὴ ἐγὼ βρίσκουμαι ἀπησχολημένος μὲ ἕναν ἀσθενῆ μου. (Ὁ διακεκριμένος συνάδελφός μου τοῦ Λονδίνου δὲν θὰ μὲ θεωρήσει γιὰ ἀδιάκριτο ἂν ἀποκαλύψω ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια μερικῶν μηνῶν τὸν ἐμήυσα στὴν ψυχαναλυτικὴ τεχνική). Δὲν μπόρεσα νὰ δῶ τὸν συνάδελφο παρὰ μόνο γιὰ λίγα λεπτὰ καὶ τοῦ ὥρισα συνάντηση γιὰ ἀργότερα. Ὁ δρ. Forsyth εἶναι ἄξιος τοῦ ἐνδιαφέροντός μου, πραγματικὰ

εἶναι ὁ πρῶτος ξένος πού ἔρχεται νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ ὕστερα ἀπ᾽ τὸν πόλεμο, τὴ στιγμὴ πού ἀκριβῶς ἀρχίζουμε νὰ ἐλπίζουμε στὸν ἐρχομὸ καλύτερων ἡμερῶν. Ὕστερα ἀπὸ λίγο ἀπ᾽ τὴν ἐπίσκεψη αὐτή, ἦρθε κἄποιος ἀπ᾽ τοὺς ἀσθενεῖς μας, ὁ Μ.Π. ἕνας ἔξυπνος καὶ ἀξιαγάπητος ἄνθρωπος, ἡλικίας 45 χρονῶν περίπου, πού ἔχει ὑποβληθεῖ στὴν ψυχαναλυτικὴ θεραπεία ἐξ ἀφορμῆς τῆς δυσθυμίας πού δοκίμαζε σὰν βρισκότανε κοντὰ στὶς γυναῖκες.

Ἐπειδὴ ἀπὸ καιρὸ τὰ προγνωστικὰ ἦσαν δυσμενῆ τοῦ εἶχα προτείνει νὰ διακόψει τὴν ἀνάλυση, ὁ ἀσθενὴς ὅμως ἐπέμενε στὴν ἐξακολούθησή της, καὶ τοῦτο γιατὶ ἔχοντας μεταθέσει πάνω μου τὰ αἰσθήματα πού ἔτρεφε στὸν πατέρα του, αἰσθανότανε πὼς βρισκότανε σ᾽ ἕνα ἀγαπητὸ περιβάλλον. Τὸ ζήτημα τῶν χρημάτων τότε δὲν ἔμπαινε καθόλου ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἔλλειψής των. Οἱ στιγμὲς πού περνοῦσα μὲ τὸν ἀσθενῆ μου ἦσαν ἐνδιαφέρουσες, ἀνακουφιστικὲς καὶ γι᾽ αὐτὸ σὲ πεῖσμα τῶν αὐστηρῶν κανόνων τῆς ἰατρικῆς θεραπείας, ἡ ψυχαναλυτικὴ προσπάθεια συνεχίσθηκε ἴσαμε τὴν ἡμερομηνία πού ἐκ τῶν προτέρων εἶχε ὁρισθεῖ.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ Π. ξανάγγιξε καὶ πάλι τὸ ζήτημα τῶν δοκιμῶν τοῦ νὰ ξαναπιάσει ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὶς γυναῖκες. Ἄρχισε νὰ ξαναμιλάει γιὰ μιὰ ὄμορφη, πικάντικη καὶ φτωχὴ κοπέλλα καὶ δίχως ἄλλο θὰ δοκίμαζε τὴν ἐπιτυχία, ἂν δὲν ἐμπόδιζε κάθε σοβαρὴ προσπά-

θεια αὐτοῦ εἴδους, τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν παρθένος. Συχνὰ μοὖχε μιλήσει γι' αὐτήν, κείνη ὅμως τὴν ἡμέρα γιὰ πρώτη φορά, ἀγνοώντας ἐντελῶς, ἐννοεῖται, τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς ἀποχῆς της κι' ἀκόμα μὴν ἔχοντας καμμιὰ ὑποψία τὴν εἶχε ἀποκαλέσει ἡ δὶς Προφύλαξη (Vorsicht) (*). Ἡ ἀφήγηση αὐτὴ μοῦ προξένησε ἐντύπωση καὶ τότε πῆρα τὴν κάρτα τοῦ δρα Forsyth καὶ τοῦ τὴν ἔδειξα.

Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ συμβάν. Περιμένω φυσικὰ πῶς θὰ χαρακτηρίσετε τὸ γεγονὸς αὐτὸ σὰν ἀσήμαντο, ἂν ἐξακολουθήσουμε ὅμως τὴ δουλειά μας, θὰ ἀνακαλύψουμε κάτι τὸ διαφορετικό.

Ὁ Π. κατὰ τὴν νεότητά του ἔμεινε ἀρκετὰ χρόνια στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἀπόκτησε ἕνα ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀγγλικὴ λογοτεχνία. Ἦταν κάτοχος μιᾶς πλούσιας βιβλιοθήκης ἀγγλικῶν βιβλίων ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὲς φορὲς μοῦ εἶχε δανείσει γιὰ νὰ διαβάσω. Σ' αὐτὸν ἀκριβῶς χρωστάω τὸ γεγονὸς ὅτι γνώρισα συγγραφεῖς σὰν τὸν Benett καὶ τὸν Galsworthy, ποὺ μέχρι τὰ τότε μοῦ ἦσαν ἐλάχιστα γνωστοί. Κάποτε μοῦ δάνεισε ἕνα ρωμάντζο τοῦ Galswrthy, τιτλοφορούμενο The man of property καὶ τοῦ ὁποίου ἡ δράση ξετυλίγεται στὸν κύκλο μιᾶς

(*) Γερμ. Vorsicht σημαίνει προφύλαξη, στὸ προκείμενο ἡ λέξη αὐτὴ ἔχει σημασία γιὰ τὴ συνήχησή της μὲ τὸ ὄνομα τοῦ λονδρέζου Forsyth.

φανταστικῆς οἰκογενείας, τῆς οἰκογενείας Forsyte. Ἀσφαλῶς ὁ Calsworthy θὰ ἐρωτεύθηκε μὲ τὸ ἴδιο τὸ δημιούργημά του, γιατὶ στὰ μεταγενέστερα μυθιστορήματά του, συχνὰ ξαναπαρουσιάζει τὰ μέλη τῆς ἴδιας αὐτῆς οἰκογενείας, στὸ τέλος δὲ ἕνωσε ὅλα τὰ ἔργα του ποὺ τὴν ἀφοροῦν ὑπὸ τὸν κοινὸ τίτλο The Forsyte Saga.

Λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὸ μνημονευόμενο συμβάν, ὁ Π. μοῦ εἶχε φέρει ἕναν καινούργιο τόμο τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Τὸ ὄνομα Forsyte καὶ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὰ ὁποῖα περιέβαλε ὁ συγγραφέας τὰ πρόσωπα τῆς οἰκογενείας αὐτῆς εἶχαν ἐπίσης διαδραματίσει κάποιον ρόλο στὶς συζητήσεις μου μὲ τὸν Π. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τμῆμα τοῦ περιεχομένου τῶν συνομιλιῶν δύο προσώπων ποὺ συνηθίζουν τακτικὰ νὰ βλέπωνται. Συνεπῶς τὸ ὄνομα τῶν ἡρώων αὐτῶν τῶν μυθιστορημάτων, μόλις διαφέρει, σύμφωνα μὲ τὴ γερμανικὴ προφορά, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκέπτου μου: Forsyth καὶ ἡ ἀγγλικὴ λέξη ποὺ θὰ τὴν προφέραμε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἤτανε foresight δηλαδή, πρόβλεψη, προφύλαξη (γερμ. Voraussicht ἢ Vorsicht). Λοιπὸν ὁ Π. ἀπὸ τὶς προσωπικές του ἐντυπώσεις εἶχε ἀνασύρει ἕνα ὄνομα ποὺ ἀκριβῶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μὲ ἀπασχολοῦσε, συνεπείᾳ ὡρισμένων περιστατικῶν ποὺ αὐτὸς ἀγνοοῦσε.

Νὰ λοιπὸν ποὺ τὸ πρᾶγμα γίνεται πιὸ ἐνδιαφέρον. Πιστεύω ὅμως πὼς αὐτὸ τὸ ἀξιοσημείωτο γεγονὸς θὰ σᾶς προξενήσει ἀκόμα μεγαλύ-

τερη ἐντύπωση ὅταν θὰ μελετήσουμε ψυχαναλυτικὰ δύο ἄλλους συνειρμοὺς ποὺ παράχθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἴδιας συνεδρίας. Ἴσως νὰ κατορθώσουμε καὶ νὰ κατανοήσουμε τὶς συνθῆκες κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες τὸ ἀναφερθὲν φαινόμενο συνέβη.

1) Μιὰ μέρα τῆς προηγούμενης βδομάδας, εἶχα περιμείνει μάταια ἴσαμε τὶς 11 τὸν Μ. Π. Στὸ τέλος βγῆκα γιὰ νὰ πάω νὰ 'δῶ τὸν δρα 'Αντώνιο von Freund στὴν οἰκογενειακὴ πανσιὸν ὅπου ἔμενε. Μοῦ ἔκανε ἔκπληξη μαθαίνοντας ὅτι ὁ Μ. Π. κατοικοῦσε στὸ ἴδιο σπίτι, σὲ διαφορετικὸ ὅμως πάτωμα. Σχετικὰ μ' αὐτὸ διηγούμουν ἀργότερα στὸν Π. ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἐπεσκέφθηκα στὸ σπίτι του. Θυμᾶμαι πολὺ καλὰ ὅτι δὲν κατωνόμασα τὸ πρόσωπο τὸ ὁποῖο εἶχα πάει νὰ δῶ. Λοιπὸν ἀμέσως ἀφοῦ τοῦ μίλησα γιὰ τὸ παράνομά του τοῦ κ. von Forsicht (Προφύλαξη), ὁ ἄρρωστός μου μ' ἐρώτησε: «Μήπως ἡ Κα Fund Ottorega ποὺ διδάσκει στὸ Πανεπιστήμιο εἶναι κόρη σας;» Καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπ' ὅλες ποὺ εἴχαμε είδωθεῖ παραμόρφωσε τὸ ὄνομά μου, ὅπως κάνουν συνήθως οἱ δημόσιοι, οἱ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ οἱ τυπογράφοι, καὶ τὸ πρόφερε Freund ἀντὶ Freud.

2) Στὸ τέλος τῆς ἴδιας συνεδρίας, μοῦ διηγήθηκε ἕνα ὄνειρο ποὺ τὸν ξύπνησε ἀφίνοντάς του μιὰ ἐντύπωση ἄγχους, ἔλεγε πὼς τὸ ὄνειρο αὐτὸ ἤτανε «ἕνας ἀληθινὸς ἐφιάλτης». Πρόσ-

θεσε πῶς πρόσφατα δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθεῖ τὴν ἀγγλικὴ λέξη ποὺ σημαίνει ἐφιάλτης καὶ ὅτι κάποιος τὴν εἶχε μεταφράσει μὲ τό: a mare's nest. Ἀκατανόητο πρᾶγμα, γιατὶ a mare's nest, σημαίνει μιὰ ἀπίθανη ἱστορία, μιὰ συμμοριτικὴ ἱστορία καὶ γιατὶ ὁ ἐφιάλτης στὰ ἀγγλικὰ λέγεται night mare. Ἡ ἰδέα αὐτὴ μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει κοινὸ σημεῖο μὲ τὴν προηγούμενη αὐτὸ τὸ στοιχεῖο: τὰ ἀγγλικά. Μοῦ θυμίζει ὅμως ἕνα μικρὸ συμβὰν ποὺ εἶχε γίνει ἕνα μῆνα νωρίτερα. Ὁ Π. βρισκότανε τότε στὸ γραφεῖο μου. Μὲ εἶχε ἐπισκεφθεῖ ἐντελῶς ἀπροσδόκητα ἕνας ἀκριβός μου φίλος, ποὺ εἶχα τόσον καιρὸ νὰ τὸν δῶ, ὁ δρ Ernest Jones, τοῦ Λονδίνου, ποὺ τοῦ εἶπα νὰ μὲ περιμένει στὸ διπλανὸ δωμάτιο ἴσαμε νὰ τελειώσω μὲ τὸν Π. Αὐτὸς ὅμως ἀναγνώρισε τὸ φίλο μου ἀπὸ μιὰ φωτογραφία ποὺ βρισκότανε στὴν αἴθουσα τῆς ἀναμονῆς καὶ μάλιστα φανέρωσε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν συστήσω σ' αὐτόν. Ὁ Jones λοιπὸν εἶναι ὁ συγγραφέας μιᾶς μονογραφίας πάνω στὸ ζήτημα τοῦ ἐφιάλτη—nigth mare—δὲν ἤξαιρα ὅμως ἂν ὁ Π. γνώριζε τὴ μελέτη αὐτή, γιατὶ πάντοτε ἀπόφευγε νὰ διαβάζει ψυχαναλυτικὰ ἔργα.

Θὰ προτιμοῦσα νὰ σᾶς δείξω ἀμέσως πῶς μποροῦμε νὰ ἑρμηνεύσουμε ψυχαναλυτικὰ τοὺς συνειρμοὺς ἰδεῶν ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Π. καὶ νὰ βροῦμε τὴν αἰτιολογία τους. Ἀπέναντι στὸ ὄνομα Forsite ἢ Forsyth, ὁ Π. βρισκότανε στὴν

ἴδια θέση ὅπως καὶ γώ, ἄλλωστε σ' αὐτὸν ὤφειλα τὴ γνωριμία μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ ἀγγλικοῦ μυθιστορήματος ποὺ εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ἔκανε ἔκπληξη, εἶταν ὅτι ἄκουσα τὸν ἀσθενῆ μου νὰ ξεστομίζει ξαφνικὰ τὸ ἴδιο ὄνομα ἀμέσως, ἀφοῦ ἕνα νέο συμβάν, δηλ, ἡ ἄφιξη τοῦ λονδρέζου γιατροῦ, μὲ ἐνδιέφερε ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἄποψη ἀκόμα. Πάντως ὅμως, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ξεπήδησε τὸ ὄνομα κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς συνεδρίας δὲν εἶναι λιγώτερο ἐνδιαφέρων ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ γεγονὸς τῆς ἐμφάνισής του. Ὁ Π. πραγματικὰ δὲ φώναξε: «Συλλογίζουμαι τὸ ὄνομα Forsyte ποὺ τὸ γνωρίσατε ἀπο τὸ μυθιστόρημα». Ὄχι, κατάφερε νὰ τὸ παρεμβάλλει ἀνάμεσα στὴν ἴδια του τὴν ἱστορία, χωρὶς νἄχει, ἀπὸ πιὸ μπροστὰ ἀποκαταστήσει συνειδητὴ σχέση μὲ τὴν προκείμενη πηγή. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὤρριξε ἀνάμεσα στὴν ἀφήγηση κείνη τὴ φορά, χωρὶς ποτὲ νἄχει συμβεῖ προηγούμενα κἄτι τὸ παρόμοιο. Πρόσθεσε ὅμως: «Καὶ 'γὼ ἐπίσης εἶμαι ἕνας Forsyth, ἔτσι μ' ὀνομάζει καὶ ἡ κοπέλλα». Πῶς νὰ μὴ ξεχωρίσουμε καὶ νὰ μὴ βροῦμε ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴ φράση τὸ μῖγμα τῆς ζηλότυπης ἀπαίτησης καὶ τῆς μελαγχολικῆς ὑποτίμησης ταῦ ἑαυτοῦ του; Δὲν θὰ κάνουμε λάθος ἂν συμπληρώσουμε τὴ φράση αὐτὴ ἔτσι: «Αὐτὸ μὲ θλίβει, ὅτι εἶσθε τόσο ἀπασχολημένος μὲ τὴν ἄφιξη αὐτοῦ τοῦ ξένου. Ξαναγυρῖστε λοιπὸν σ' ἐμένα. Μήπως καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος

δέν εἶμαι ἕνας Forsyth ; μονάχα ὅμως ἕνας κάποιος Vorsicht, καθὼς λέει ἡ κοπέλλα». Ὕστερα ἡ σκέψη του γύρισε, χάρις στὸ ἀγγλικὸ στοιχεῖο, σὲ δυὸ περιστατικὰ περασμένα, ποὺ ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοῦ ξυπνήσουν τὴ ζήλεια: «Δῶ καὶ μερικὲς μέρες, ἤρθατε στὸ σπίτι μου, δυστυχῶς ὅμως δὲν ἤρθατε νὰ δῆτε ἐμένα. Ἤρθατε γιὰ κάποιον κ. Freund». Ἡ σκέψη αὐτὴ τὸν ἔκανε νὰ ἀλλοιώσει τὸ ὄνομα Freud, προφέροντάς το Freund. Τὸ ὅτι μνημονεύει τὴν Κα Freud - Ottorega, ὀφείλεται στὸ γεγονὸς πὼς ἡ ἰδιότητα τῆς καθηγητρίας τῆς ἀγγλικῆς ἐπιτρέπει τὸν ἔκδηλο συνειρμό. Σ' ὅλα αὐτὰ προστίθεται καὶ ἡ ἀνάμνηση ἑνὸς ἄλλου ἐπισκέπτη, ποὖχε 'ρθεῖ μερικὲς βδομάδες πρωτήτερα, ποὺ κι' ἀπέναντί του ὁ ἀσθενὴς φανέρωσε τὸ ἴδιο αἴσθημα ζήλειας, νοιώθοντας τὸν ἑαυτό του ἀπέναντί του σὲ μιὰ κατάσταση κατωτερότητας· ὁ δρ Jones πραγματικὰ μπόρεσε κι' ἔγραψε μιὰ μελέτη γιὰ τὸν ἐφιάλτη, ἐνῷ ὁ Π. ἔνοιωθε πὼς μποροῦσε κι' αὐτὸς νὰ ὀνειρευτεῖ παρόμοια πράγματα. Ἡ πλάνη στὴν ὁποία λέει πὼς ἔπεσε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ a mare's nest ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἴδιου συνειρμοῦ, καὶ νὰ ποιὰ ἀσφαλῶς εἶναι ἡ ἔννοιά του: «Ἐγὼ δὲν εἶμαι οὔτε ἕνας Ἄγγλος, οὔτε ἕνας ἀληθινὸς Forsyth».

Σχετικὰ μὲ τὴ ζήλεια του δὲν μπορῶ νὰ τὴν χαρακτηρίσω οὔτε σὰν ἀκατανόητη, οὔτε σὰν ἄκαιρη. Εἶχε προκαταληφθεῖ ἀπ' τὴν ἰδέα ὅτι ἡ ἀνάλυσή του καὶ κατὰ συνέπεια οἱ σχέσεις μας

θὰ ἔπαυαν, μόλις θἄφταναν στὴ Βιέννη ξένοι μαθητὲς ἢ ἀσθενεῖς. Αὐτὸ ἄλλωστε δὲν ἄργησε νὰ συμβεῖ.

Αὐτὸ ποὺ κάναμε ἴσαμε τώρα εἶναι ἕνα τμῆμα μονάχα τῆς ἀναλυτικῆς ἐργασίας. Ἐξηγήσαμε τρεῖς ἰδέες ποὺ ἔγιναν τὴν ἴδια ὥρα καὶ προκλήθηκαν ἀπ' τὸ ἴδιο αἴτιο. Ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει ἂν οἱ ἰδέες αὐτὲς προκλήθηκαν ἀπὸ τὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης ἢ ὄχι· αὐτὴν τὴν ἀνευρίσκουμε σὲ καθεμιὰ ἀπ' τὶς τρεῖς ἰδέες, μπορεῖ δὲ νὰ προκαλέσει τρία διαφορετικὰ ἐρωτήματα: Ὁ Π. μποροῦσε νὰ ξαίρει ὅτι ὁ δρ Forsyth μὲ ἐπισκεπτότανε γιὰ πρώτη ἀκριβῶς φορά; Τοῦ ἤτανε δυνατὸ νὰ γνωρίζει τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου ποῦ πῆγα νὰ δῶ στὸ σπίτι του; Γνώριζε πὼς ὁ δρ Jones ἦταν συγγραφέας μιᾶς ἐργασίας γιὰ τὸν ἐφιάλτη; Ἄραγε στὶς ἰδέες του αὐτὲς φανερωνόταν ἡ δικιά μου γνώμη αὐτῶν τῶν γεγονότων; Κάθε συμπέρασμα εὐνοϊκὸ πρὸς τὴν ἄποψη τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης ἐξαρτᾶται ἀπ' τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ δώσουμε σ' αὐτὰ τὰ τρία διαφορετικὰ ἐρωτήματα.

Ἂς μὴν ἀπασχοληθοῦμε πρὸς στιγμή, μὲ τὸ πρῶτο, μιὰ ποὺ τὰ ἄλλα δύο εἶναι εὐκολώτερα. Ἡ περίπτωση τῆς ἐπίσκεψης στὴν πανσιὸν μᾶς φαίνεται, εὐθὺς ἀμέσως, σὰν ξεχωριστὰ πειστική. Εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν κατωνόμασα κανέναν διηγούμενος, ἐντελῶς περεπιμπτόντως καὶ ἀστεϊζόμενος, τὴν ἐπισκεψή μου στὸ σπίτι του. Ἐλάχιστα δὲ εἶναι πιθανὸ νὰ πληροφορή-

θηκε ἀπ' τὴν πανσιὸν τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου μὲ τὸ ὁποῖο μιλᾶμε. Πιστεύω μᾶλλον πῶς ἐξακολούθησε νὰ ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὴν ὕπαρξή του. Ἡ πειστικὴ δὲ δύναμη ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν περίπτωση αὐτὴ καταστρέφεται ὁλοκληρωτικὰ ἀπὸ ἕνα τυχαῖο γεγονός. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ πῆγα νὰ ἐπισκεφθῶ στὴν πανσιὸν δὲν ὀνομάζεται μονάχα Freund, ἀλλὰ ἦταν καὶ γιὰ ὅλους μας ἕνας φίλος(*). Στὴ γενναιοδωρία του δὲ ἀκριβῶς χρωστιότανε ἡ ἵδρυση τοῦ ἐκδοτικοῦ μας οἴκου. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ δρ Ἀντωνίου von Freund καθὼς καὶ τοῦ Karl Abraham λίγο ἀργότερα, ὑπῆρξαν τὰ δυὸ φοβερώτερα δυστυχήματα ποὺ ἔπληξαν ποτὲ τὴν ὑπόθεση τῆς ψυχανάλυσης Ἴσως νἄχα πεῖ τότε στὸν Π. ὅτι πῆγα νὰ δῶ ἕνα φίλο (Freund) στὴν πανσιόν του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁ δεύτερος συνειρμὸς χάνει κάθε ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ἀποκρυφισμοῦ.

Ἡ ἐντύπωση ποὺ προηγήθηκε ἀπὸ τὴν τρίτη ἰδέα διαλύεται γρήγορα κι' αὐτὴ ἐπίσης. Ὁ Π. ποὺ ποτέ του δὲ διάβαζε ψυχαναλυτικὰ συγγράμματα, μποροῦσε νὰ γνωρίζει πὼς ὁ Jones εἶχε δημοσιεύσει μιὰ ἐργασία γιὰ τὸν ἐφιάλτη; Ναί, γιατὶ εἶχε μερικὰ βιβλία μας, κι' ἔτσι θὰ μποροῦσε νἄχε διαβάσει στὰ ἐξώφυλλα τοὺς τίτλους τῶν καινούργιων ἐκδόσεων. Μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο δὲν θὰ καταφέρουμε νὰ σχη-

(*) Σημ. τοῦ μετ.— Freund στὰ γερμανικὰ σημαίνει φίλος.

ματίσουμε μιὰ γνώμη. Λυποῦμαι γιατὶ ἡ παρατήρησή μου ὑπόκειται στὸ ἴδιο κοινὸ σφάλμα ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες ἀνάλογες ἐργασίες: γράφτηκε πολὺ ἀργότερα καὶ συζητήθηκε σὲ μιὰ ἐποχή, ποὺ ἔχοντας πολὺν καιρό νὰ δῶ τὸν Π. μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἔχω περισσότερες διασαφήσεις ἀναφερόμενες στὰ ὑπὸ συζήτηση γεγονότα.

Ἄς ξαναγυρίσουμε λοιπὸν στὴν πρώτη ἰδέα πού, κι' ὅταν κανένας τὴν ἐξετάζει μεμονωμένα, παρουσιάζεται σὰν εὐνοϊκὴ γιὰ τὸ φαινομενικὸ γεγονὸς τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης. Ὁ Π. μποροῦσε νὰ γνωρίζει πὼς ὁ Forsyth εἶχε ρθεῖ νὰ μὲ δεῖ ἕνα τέταρτο νωρίτερα; Τοῦ ἤτανε μάλιστα δυνατὸ νὰ ξαίρει τὴν ὕπαρξη αὐτοῦ τοῦ γιατροῦ καὶ τὴν παρουσία του στὴ Βιέννη; Δὲν πρέπει νὰ ὑποκύψουμε στὸν πειρασμὸ ἀπαντώντας στὰ δυὸ αὐτὰ ἐρωτήματα ἀρνητικά. Βλέπω κάποιο μέσο μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἀπαντήσουμε ἐν μέρει καταφατικά. Ἴσως, πραγματικά, νἄχα διηγηθεῖ στὸν Μ.Π. ὅτι περίμενα ἕναν γιατρό, τὴν περιστερὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸν κατακλυσμό, γιὰ νὰ τὸν μυήσω στὴν πρακτικὴ τῆς ψυχανάλυσης. Αὐτὸ θἄχε συμβεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 1919, καὶ γι' αὐτὸ εἶχα συνεννοηθεῖ πρὶν μὲ τὸν δρ Forsyth μὲ τὴν ἀλληλογραφία. Ἴσως νἄχα κάποτε προφέρει καὶ τὸ ὄνομά του, πρᾶγμα ποὺ ἀκόμα μοῦ φαίνεται πολὺ ἀπίθανο. Ἄν μοὔχε συμβεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, θὰ τὸ θυμόμουνα, γιατὶ παίρνοντας ὑπ' ὄψιν τὴν

πολύπλευρη σημασία αὐτοῦ τοῦ κυρίου ὀνόματος, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπακολουθήσει μιὰ συζήτηση. Ἴσως τὸ πρᾶγμα νὰ συνέβηκε ἔτσι καὶ νὰ ξέχασα ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τρόπον ὥστε μαθαίνοντας τὸ παράνομα τοῦ κ. von Vorscicht κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεδρίας θὰ μποροῦσα νὰ ἐκπλαγῶ σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κάποιο θαῦμα. Ὅταν κανένας περηφανεύεται πὼς εἶναι σκεπτικιστής, συμβαίνει συχνὰ νὰ ἀμφιβάλλει μὲ τὸν σκεπτικισμό του. Ἴσως ἄλλωστε νὰ ὑπάρχει μέσα μου μιὰ μυστικὴ κλίση πρὸς τὸ θαυμαστό, κλίση ποὺ μὲ παρακινεῖ νὰ δεχθῶ εὐνοϊκὰ τὴν πρόκληση τῶν ἀποκρύφων φαινομένων.

Παραλείποντας τὴν παρέμβαση τοῦ θαυμαστοῦ, δὲν τελειώνουμε τὴν ἐργασία. Ἀπομένει ἀκόμα κάποιο ἔργο ποὺ ἔχουμε ἀκόμα νὰ πραγματώσουμε, ἔργο ποὺ εἶναι τραχύτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα. Ἂς παραδεχτοῦμε πὼς ὁ Π. ἤξαιρε πὼς ὑπῆρχε κάποιος δρ. Forsyth ποὺ τὸν περίμεναν στὴν Βιέννη, τὸ φθινόπωρο, πὼς νὰ ἐξηγήσουμε ὕστερα ὅτι εἶχε ἀκριβῶς γνώση τῆς ἡμέρας τῆς ἄφιξης αὐτοῦ τοῦ γιατροῦ καὶ ἀμέσως ὕστερα ἀπ' τὴν πρώτη ἐπίσκεψή του. Βέβαια ἐπιτρέπεται νὰ ἀποδώσουμε τὸ γεγονὸς αὐτὸ στὴν τύχη καὶ νὰ μὴν ἀναζητήσουμε τὴν ἐξήγηση του.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποσαφηνισθεῖ καλύτερα ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ γεγονότος τυχαίου καὶ γιὰ νὰ σᾶς δείξω, ὅτι ἐπρόκειτο πραγματικὰ γιὰ

σκέψεις ζήλειας πρὸς ἀνθρώπους ποὔρχονταν ἢ ποὺ πήγαινα νά δῶ, παρέθεσα δυὸ ἀκόμα ἰδέες τοῦ Π. Γιὰ νὰ μὴν ἀποκλείσουμε κάποια ἄλλη τυχὸν ἑρμηνεία ἂς δεχτοῦμε ὅτι ὁ Π. εἶχε παρατηρήσει σὲ μένα κάποια ἰδιαίτερη νευρικότητα καὶ ὅτι εἶχε βγάλει ὡρισμένα συμπεράσματα. Κι' ἀκόμα μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε πώς, φτάνοντας ἕνα τέταρτο μονάχα ἀργότερα ἀπὸ τὸν ἄγγλο, διασταυρώθηκε μαζί του, καὶ ἴσως νὰ τὸν ἀναγνώρισε ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ράτσας του καὶ νὰ σκέφτηκε ἀπὸ τὴ ζήλεια του: «νά τος λοιπὸν αὐτὸς ὁ δόκτωρ Forsyth ποὺ μὲ τὸν ἐρχομό του θὰ δώσει τέλος στὴν ψυχανάλυσή μου. Πιθανὸν νἄρχεται ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ καθηγητή». Δὲν μπορῶ νὰ παρακολουθήσω ἄλλο αὐτοὺς τοὺς συλλογιστικοὺς στοχασμούς. Ἂς μείνουμε λοιπὸν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ σ' ἕνα non liquet, ἀλλά, ἂς τὸ ὁμολογήσουμε, κατὰ τὴ γνώμη μου ὅτι ἡ ζυγαριὰ στὸ προκείμενο κλίνει ἀκόμα πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς μεταβίβασης τῆς σκέψης. Ἄλλωστε, δὲν εἶμαι ὁ μόνος ποὺ βρέθηκα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνάλυσης, μπροστὰ σὲ παρόμοια γεγονότα. Ἡ Ἑλένη Deutsch δημοσίευσε στά 1926 ἀνάλογες παρατηρήσεις. καὶ ἐμελέτησε τὴν αἰτιολόγησή τους μὲ τὸ μέσο τῶν σχέσεων μεταβίβασης (transert) μεταξὺ ἀσθενῶν καὶ ψυχαναλυτῶν.

Πιστεύω πὼς ἡ στάση μου ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα δὲ θὰ σᾶς πείσει ἐξ ὁλοκλήρου,

ὅπως καὶ δὲ θὰ σᾶς ἱκανοποιήσει σὲ περίπτωση ποὺ θὰ εἴσαστε διατεθειμένοι νὰ πεισθεῖτε. Ἴσως θὰ πεῖτε, νά μιὰ πολὺ γνωστὴ περίπτωση· ἡ περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔχοντας τίμια ἀφιερωμένη τὴ ζωή του ὁλόκληρη στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, τώρα στὰ γεροντάματα γίνεται, πτωχὸς τῷ πνεύματι, εὐσεβὴς καὶ εὔπιστος. Ξαίρω πὼς ἐπιφανεῖς προσωπικότητες ξέπεσαν σ' αὐτὴν τὴν κατηγορία, ὡστόσο ὅμως δὲν ἔχετε κανένα δικαίωμα νὰ μὲ κατατάξετε σ' αὐτήν. Ἐλπίζω τουλάχιστο πὼς δὲν ἔγινα εὐσεβὴς καὶ μάλιστα εὔπιστος. Μονάχα κεῖνος στὰ γεροντάματά του κουλουριάζει τὴ σπονδυλικὴ στήλη του, ἐκεῖνος ποὺ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἔσκυβε πάντα γιὰ ν' ἀποφύγει τὶς θλιβερὲς συγκρούσεις μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἀναμφίβολα θὰ προτιμούσατε νὰ μὲ δεῖτε νὰ στέκουμε σ' ἕναν μετριοπαθὴ θεϊσμὸ καὶ ν' ἀπορρίπτω ἀδυσώπητα ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Δὲν εἶμαι ὅμως ἀπὸ κείνους ποὺ ἐπιζητοῦν ν' ἀρέσουν, γι' αὐτὸ σᾶς προτρέπω νὰ δεῖτε μὲ εὐνοϊκώτερο μάτι τὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὴν τηλεπάθεια.

Μὴ ξεχνᾶτε πὼς στὸ προκείμενο διαπραγματευθήκαμε τὸ πρόβλημα αὐτὸ κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ἄγγιζε τὴν ψυχανάλυση. Ὅταν, δῶ καὶ περισσότερο ἀπὸ δέκα χρόνια, εἶδα νὰ ξεπροβάλλουν στὸν ὁρίζοντά μυυ αὐτὰ τ' ἀπόκρυφα φαινόμενα, ἔνοιωσα καὶ ἐγὼ ἐπίσης, τὸ φόβο πὼς θὰ ἀπειλοῦσαν τὴν ἐπιστημονικὴ κοσμοθε-

ωρία μας, πού θἄπρεπε νὰ παραχωρήσει τὴ θέση στὸν πνευματισμὸ καὶ στὸ μυστικισμὸ ἂν ὡρισμένα δεδομένα τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ἐπιβεβαιωνόνταν.

Τώρα, ἄλλαξα γνώμη. Κατὰ τὴν ἀντίληψή μου; δείχνουμε ἐλάχιστη ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν ἐπιστήμη, πιστεύοντάς την ἀνίκανη ν' ἀφομοιώσει καὶ νὰ ἐπεξεργασθεῖ τὰ δεδομένα τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ποὺ θὰ ἀποδειχνόνταν ἀκριβῆ. Ἰδιαίτερα ἡ μεταβίβαση τῶν σκέψεων φαίνεται πὼς εὐνοεῖ τὸ ξάπλωμα τοῦ «ἐπιστημονικῶς σκέπτεσθαι»—οἱ ἀντίπαλοι λένε «μηχανικῶς»—πάνω στὸν πνευματικὸ κόσμο τὸν τόσο δυσκατάληπτο. Μὲ τὸ τηλεπαθητικὸ φαινόμενο, ἡ ψυχικὴ πράξη ποὺ πραγματώνεται ἀπὸ ἕνα πρόσωπο θὰ πρέπει νὰ προκαλέσει τὴν πραγματοποίηση μιᾶς παρόμοιας πράξης σ' ἕναν ἄλλο. Ἐκεῖνο ποὺ παράγεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ ψυχικὲς πράξεις μπορεῖ εὔκολα νἆναι ἕνα φυσικὸ φαινόμενο μὲ σημεῖα ἀφετηρίας καὶ τέλος φυχικά. Ἡ ἀναλογία μὲ ἄλλες μεταβιβάσεις, ὅπως π.χ. ἡ τηλεφωνικὴ συνεννόηση, θὰ ἦταν τότε ἀναμφισβήτητη. Φαντασθῆτε τὶ θὰ συνέβαινε ἂν μπορούσαμε νὰ κατανοήσουμε τὸ φυσικὸ ἰσοδύναμο τῆς ψυχικῆς πράξης. Μπορῶ ἀκόμα νὰ πῶ πὼς ἡ ψυχανάλυσης μᾶς προπαρασκεύασε γιὰ τὴν ἀποδοχὴ φαινομένων, ὅπως ἡ τηλεπάθεια, παρενείροντας τὸ ἀσυνείδητο ἀνάμεσα στὸ φυσικὸ καὶ σὲ κεῖνο ποὺ μέχρι τὰ σήμερα ὀνομαζόταν ψυχικό. Ἂν σύνηθίσουμε

στὴν ἰδέα τῆς τηλεπάθειας, θὰ μπορέσουμε κατ᾽ ἀκολουθίαν νὰ τὴν χρησιμοποιήσουμε σὲ μεγάλη κλίμακα, πρὸς τὸ παρὸν ὅμως αὐτὸ μόνο φανταστικὰ μπορεῖ νὰ γίνει.

Ὅλοι μας ξαίρουμε ὅτι ἴσαμε τὰ τώρα ἀγνοοῦμε μὲ ποιὸ τρόπο ἡ ὁμαδικὴ θέληση ἐπιβάλλεται στὰ ἔντομα ποὺ ζοῦν κοπαδιαστά. Ἴσως αὐτὸ νὰ κατορθώνεται μὲ τὸ μέσο μιᾶς ἄμεσης ψυχικῆς μεταβίβασης αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Φτάνει μάλιστα κανένας νὰ πιστέψει πὼς αὐτὸ ὑπῆρξε ὁ πρωτόγονος, ὁ ἀρχαϊκὸς τρόπος ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στὰ ὄντα, ποὺ βραδύτερα παραχώρησε τὴ θέση του στὴ μέθοδο συνεννόησης μὲ σημεῖα ποὺ τὰ ἀντιλαμβάνονται μὲ τὴ βοήθεια τῶν αἰσθητήριων ὀργάνων. Ἡ παληὰ ὅμως μέθοδος μπορεῖ νὰ συνεχίζει τὴν ὕπαρξή της στὰ ἀπώτερα βάθη τοῦ ὄντος μας καὶ νὰ ἐκδηλώνεται σὲ ὡρισμένες περιστάσεις, λ.χ. στὰ πλήθη ποὺ τὰ ἐμψυχώνει κάποιο πάθος. Ὅλ᾽ αὐτὰ ἀκόμα εἶναι σκοτεινὰ καὶ γεμάτα ἀξεδιάλυτα αἰνίγματα, δὲν ὑπάρχει ὅμως κανένας λόγος νὰ τρομάζουμε γι᾽ αὐτό.

Ἂν ἡ τηλεπάθεια ὑπάρχει πραγματικά, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε παρ᾽ ὅλες τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζει ἡ προσκόμιση ἀποδείξεων τῆς ὕπαρξής της, ὅτι θὰ ἀποτελεῖ φαινόμενο πολὺ συχνό. Δὲ θὰ μᾶς προξενοῦσε καμμιὰ ἔκπληξη τὸ ἂν τὴν ἀνακαλύπταμε ἀκριβῶς στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. Μήπως τὸ παιδὶ δὲν φαντάζεται συχνὰ πὼς οἱ γονεῖς του γνω-

ρίζουν ὅλες τὶς σκέψεις του χωρὶς αὐτὸ νὰ τοὺς τὶς ἔχει ἀνακοινώσει; Καὶ ἡ ἀντίληψη τῶν ἐνηλίκων στὴν παντογνωσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἴσως τὸ ἰσοδύναμο αὐτῆς τῆς παιδικῆς ἰδέας ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναμφισβήτητα ἀπορρέει. Πρόσφατα, μιὰ γυναίκα ἄξια ἐμπιστοσύνης, ἡ Dorothy Burlingham, σ' ἕνα ἄρθρο τιτλοφορούμενο «ἡ ἀνάλυση τῶν παιδιῶν καὶ ἡ μητέρα», ἀνάφερε ὡρισμένες παρατηρήσεις, ποὺ ἂν ἐπιβεβαιωθοῦν, θὰ πρέπει νὰ μὴν ἀφήσουν καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης. Ἡ Dorothy Burlingham ἐπωφελήθηκε ἀπὸ μιὰ περίπτωση ποὺ σήμερα δὲν σπανίζει: τὴν περίπτωση τῆς ταυτόχρονης ἀναλυτικῆς θεραπείας τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Μᾶς ἀφηγεῖται μερικὰ παράδοξα γεγονότα, ὅπως αὐτὸ π.χ.: μιὰ μητέρα μοῦ μίλησε, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς συνεδρίας γιὰ κάποιο χρυσὸ νόμισμα ποὺ διαδραμάτιζε κάποιο ρόλο σὲ μιὰ σκηνὴ τῆς παιδικῆς της ἡλικίας. Μόλις μπῆκε στὸ σπίτι της τὸ ἀγόρι της, ἡλικίας 10 χρονῶν περίπου, τρύπωσε στὸ δωμάτιό της καὶ τῆς ἔφερε ἕνα χρυσὸ νόμισμα γιὰ νὰ τοῦ τὸ φυλάξει. Ἔκπληχτη τὸ ρώτησε ἀπὸ ποῦ προερχόταν αὐτὸ τὸ νόμισμα. Τοῦ τὸ εἶχαν δωρήσει στὰ γενέθλιά του. Τὰ γενέθλιά του εἴχανε γιορτασθεῖ μερικοὺς μῆνες νωρίτερα, τίποτα ὅμως δὲν ἐξηγεῖ γιατί τὸ παιδὶ θυμήθηκε ἀκριβῶς κείνη τὴ μέρα αὐτὸ τὸ δῶρο. Ἡ μητέρα πληροφόρησε τὴ ψυχαναλύτρια τοῦ παιδιοῦ γι' αὐτὴ τὴ σύμπτωση καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ

ἐρευνήσει γιατί τὸ παιδὶ ἐνήργησε ἔτσι. Ἡ ἀνάλυση ὅμως δὲν ἀποκάλυψε τίποτα, γιατὶ ἡ πράξη αὐτὴ εἶχε παρεμβληθεῖ στὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ σὰν ἕνα ξένο σῶμα. Μερικὲς βδομάδες ἀργότερα, ἡ μητέρα καθισμένη στὸ γραφεῖο της, προπαρασκευαζότανε ὅπως τῆς τὸ εἴχανε ζητήσει νὰ περιγράψει τὸ προκείμενο συμβάν, ὅταν ξάφου ἦρθε τὸ παιδὶ κι᾽ ἄρχισε νὰ ζητάει ἀπὸ τὴ μητέρα του νὰ τοῦ ξαναδώσει τὸ χρυσὸ νόμισμα. Ἔλεγε πὼς ἤθελε νὰ τὸ πάρει μαζύ του γιὰ νὰ τὸ δείξει στὴν ψυχαναλύτριά του. Καὶ ἡ ἀνάλυση οὔτε αὐτὴ τὴ φορὰ κατάφερε ν᾽ ἀνακαλύψει τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας.

Τώρα ὅμως πρέπει νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν ψυχανάλυση ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἀφετηρία.

ΤΕΛΟΣ

Τύποις Ι. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ — Βορέου 7 — Τηλ. 24.040